

”Eka se oli siistii, mut kyl se hauskuus aika nopeesti loppu”

Aikuisten huumeiden käyttäjien tarinoita nuoruudestaan

Anniina Kuparinen

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopisto-
keskus Chydenius

2015

TIIVISTELMÄ

”Eka se oli siistii, mut kyl se hauskuus aika nopeesti loppu” –

Aikuisten huumeiden käyttäjien tarinoita nuoruudestaan

Anniina Kuparinen

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaajat: yliopistotutkija FT Kari Ilmonen ja yliopistonopettaja YTM Sirkka Alho

Syksy 2015

72 sivua, 4 liitettä

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella nuorten huumeiden käytön ilmiötä. Tarkastelunäkökulma on narratiivinen ja tutkimusaineisto koostuu huumeita käyttävien nuorten aikuisten kertomuksista nuoruudestaan. Tutkimusaineiston olen kerännyt erään kaupungin sosiaali- ja terveysneuvonnan seitsemää asiakasta haastatteleamalla. Toteutin tutkielman perehtymällä ensin teoreettiseen viitekehykseen, jonka jälkeen keräsin aineiston.

Haastateltavien kertomusten perusteella pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseeni siitä, minkälaista on alaikäisen nuoren huumeiden käyttö aikuisiän kertomuksissa. Tutkimuskysymystäni olen tarkentanut neljällä lisäkysymyksellä liittyen huumeiden käytön aloittamiseen, käytön mahdolliseen salailuun ja huumeiden käytön puuttumiseen liittyviin teemoihin. Olen analysoinut aineiston narratiivien analyysillä haastattelussa esiintyneisiin teemoihin liittyen ja tulkintaani on ohjannut hermeneuttinen tieteenfilosofia sekä sosiaalisen konstruktionismin mukainen käsitys tiedon muodostamisesta.

Haastateltujen tarinoissa ilmeni taustateorian kanssa yhteneväisiä teemoja liittyen päihteen käytön aloittamiseen, käytön syihin, salailuun ja interventioihin. Haastateltujen tarinoissa nuoruuden aikainen huumeiden käyttö oli näyttäytynyt aluksi hauskana ja jännittävänä kaveripiiriin yhteisenä toimintana. Kuitenkin melko pian käyttö oli muuttunut kokeilukäytöstä satunnais- tai viihdekäytön kautta riippuvuustasoiseksi käytöksi, jolloin erilaiset fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat olivat alkaneet lisääntyä. Edellä mainittujen teemojen lisäksi jokainen haastateltu otti esille kokemusasiantuntijuuden mahdollisuudet nuorten huumeiden käyttöön puuttumisessa. Myös huumevalistus oli jokaisen haastatellun esiin ottama teema ja siihen toivottiin muutosta sekä kokemusasiantuntijoiden hyödyntämistä. Lisäksi osa haastatelluista toi esille lastensuojelun interventiot huumeiden käyttöön- sä laitossijoitusten kautta, ja nämä sijoitukset saivat yksinomaan negatiivisia merkityksiä. Lastensuojelun laitossijoitukset nähtiin toimineen jopa itseään vastaan ja niiden sijasta toivottiin jonkinlaista uutta, vaikuttavampaa puuttumista.

Asiasanat: nuoruus ikävaiheena, huumeet, nuoruuden aikainen huumeiden käyttö ja interventio.

ABSTRACT

“First it was cool, but fun quickly ran out”

Adult drug users stories about their youth

Anniina Kuparinen

Social Work Master's Thesis

University of Jyväskylä

Kokkola University Consortium Chydenius

Directors: University researcher, Ph.D Kari Ilmonen and lecturer at the University,

M.Soc.Sci Sirkka Alho

Autumn 2015

72 pages, 4 appendices

The purpose of this study is to examine the phenomenon of adolescent drug abuse. The point of view is a narrative and data consists of stories from adult drug addicts. I have collected the research material from one's city social welfare and health counseling by interweaving seven clients. I carried out a thesis studying first theoretical framework and then followed by collecting data.

From the interviewees' stories, I had tried to answer the research question of what kind of adolescent drug use is reported by adults. The research question has specified four additional questions related to the initiation of drug use, related to the potential use of secrecy and lack of drug use issues. I have analyzed the narratives analysis of the material encountered in the interviews and the themes of my interpretation is guided by hermeneutical philosophy of science and the understanding of the social constructionism knowledge formation.

The interviewees' stories appeared with the background theory of congruent themes related to the initiation of substance use, causes, secrecy and interventions in operation. The interviewees' stories of early youth drug use had initially appeared to be a fun and spur of the moment, activity as a common circle of friends. However, pretty soon use was changed from a trial using a random or through recreational drug use problem of consumption, so that different physical, psychological and social problems had begun to proliferate. In addition to the above themes every interviewee raised the importance of expertise and experience when tackling the problem of young people with drug problems. Also, drug education was every interviewee raised by the theme and they hoped for transformation and recovery experience of experts. In addition, part of the interviewees highlighted child welfare interventions drug use facility placements, and those placements got only negative meanings. Child welfare interventions and placements were seen to function even against themselves and instead they hoped for some new and more effective intervention.

Keywords: adolescence, drugs, adolescence substance abuse, drug use, intervention

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	6
2 NUORTEN HUUMEIDEN KÄYTTÖ JA PÄIHDEHÄIRIÖT.....	8
2.1 Nuorten huumeiden kokeilu ja käyttö.....	8
2.2 Huumeiden käytölle altistavat tekijät.....	10
2.3 Huumeiden käytön kulttuurit ja mallit.....	12
2.4 Nuorten päihdehäiriöt.....	15
3 NUORTEN HUUMEIDEN KÄYTTÄJIEN KANSSA TEHTÄVÄ SOSIAALITYÖ JA HUUMEHOITO.....	18
3.1 Nuorten päihdehoitokäytännöt.....	18
3.2 Sosiaalityön interventiot ja nuoret huumeiden käyttäjät.....	20
3.3 Nuorten huumeiden käyttäjien avohoito ja laitoshoido.....	22
3.4 Huumetestit osana nuorten hoitoa.....	23
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	25
4.1 Tutkimuskysymykset ja näkökulma.....	25
4.2 Hermeneuttinen ymmärtäminen.....	27
4.3 Näkökulmana narratiivisuus ja sosiaalinen konstruktionismi.....	28
4.4 Aineiston keruu.....	30
4.5 Aineiston analyysi.....	32
4.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	33
5 TARINOITA NUORUUDESTA.....	36
5.1 Päihdeura.....	36
5.2 Huumeiden kokeiluun ja käyttöön johtaneita syitä.....	38
5.2.1 Psykkinen pahoinvointi.....	38
5.2.2 Perhetausta.....	39
5.2.3 Sosiaalinen ympäristö.....	40
5.3 Käytön sosiaalinen konteksti ja kulttuurit.....	42
5.4 Salailua ja piilottelua.....	44
5.5 Kokemuksia ja näkemyksiä interventioista.....	46
5.6 Avo- ja laitoshoido interventioina.....	50
5.7 Valistuksen dilemma.....	52

6 TEORIAN JA KÄYTÄNNÖN KOHTAAMISIA	55
6.1 Tutkimustuloksista	55
6.2 Huumeiden käytön eteneminen	55
6.3 Huumeiden käytön syyt.....	56
6.4 Kulttuuriset ympäristöt.....	58
6.5 Interventiot ja niiden välttely.....	60
6.6 Uudenlaista valistusta.....	63
7 POHDINTA.....	65
KIRJALLISUUS	68
LIITTEET.....	73
Liite 1. HAASTATTELUPYYNTÖ	73
Liite 2. LYHYEMPI ILMOITUS TULEVASTA TUTKIMUKSESTA.....	74
Liite 3. HAASTATTELUN RUNKO.....	75
Liite 4. TAULUKKO HAASTATELLUISTA.....	76
KUVIOT	
Kuvio 1. Teoreettisten lähestymistapojen keskinäiset sitoumukset.....	26

1 JOHDANTO

Nuorten huumeiden käyttö on ollut viime vuosien ajan säännöllisesti esillä uutisotsikoissa. Mediassa huoliaan nuorten huumeiden käytöstä ovat esittäneet niin nuorten vanhemmat kuin ammattinsa puolesta nuorten kanssa toimivat henkilöt. Varsinkin nuorten yleistynyt kannabiksen käyttö on herättänyt paljon keskustelua. Tein kandidaatin tutkielmani (2014) kirjallisuuskatsauksena nuorten huumeiden käytöstä ja huumehoidosta Suomessa. Kirjallisuuskatsauksesta käy ilmi, että nuorista vain murto-osa käyttää tai kokeilee jotakin huumetta. Useimmilla nuorilla kokeilu jää yhteen tai muutama kertaan, eivätkä kokeilut johda pidempiaikaiseen huumeiden käyttöön. Nuorten yleisimmin käyttämä huume on kannabis, muiden huumeiden käyttöä varsinkin alaikäisillä nuorilla on hyvin vähän ja suonensisäisesti huumeiden käyttöä ei ilmene juuri laisinkaan. Huumeiden käytön lisäksi sekakäyttö on tyypillistä suomalaisessa päihdekulttuurissa ja varsinkin tyttöjen kohdalla se on yleisempää kuin poikien. (mm. Raitasalo, Huhtanen, Miekkala & Ahlström 2012, 3, 23.)

Omassa työssäni nuorten päihdeavohoidossa sekä keskusteluissa ammattilaisverkostoissa on osoittautunut huumeiden suonensisäisen käytön alkavan joidenkin nuorten kohdalla jo alaikäisenä, vaikka se ei silloin vielä tulisikaan ilmi. Myös julkisessa keskustelussa on ollut esillä muutamaankin otteeseen nuorten suonensisäisen huumeiden käytön varhaistuminen. Uutisoinnin (mm. MTV-Uutiset 24.8.2012, YLE-uutiset 18.3.2013) mukaan yhä nuoremmat alkavat käyttämään huumeita suonensisäisesti ja esimerkiksi Helsingissä terveysneuvontapisteiden alaikäiset asiakkaat ovat lisääntyneet ja huumeiden käyttö on alkanut näkyä enemmän katukuvassa. Nämä uutisoinnin aiheet eivät kuitenkaan näkyneet kandidaatin tutkimukseni tuloksissa, vaikka uutisoinnissa on käytetty asiantuntijahaastatteluja. Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin aihetta laadullisen tutkimuksen keinoin, pyytäen huumeita käyttäviä aikuisia kertomaan tarinan nuoruudestaan.

Tutkimus kertoo alaikäisten nuorten huumeiden käytöstä ilmiönä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Tarkennettuna ilmiöön liittyviä tekijöitä ovat muun muassa sosiaalinen ympäristö, jossa nuori on nuoruutensa elänyt, huumeiden käytön aloittamiseen vaikuttaneet taustateki-

jät sekä alaikäisten nuorten huumeiden käyttöön liittyvä mahdollinen salailu ja piilottelu. Otin tutkimuksessa huomioon myös nuorten huumeiden käyttöön mahdollisesti liittyviä nuorisokulttuurisia suuntauksia. Tutkimuksen kohteena ovat olleet myös haastateltujen kertomuksissa esiin tulleet kokemukset palvelujärjestelmän asiakkaana olemisesta alaikäisenä huumeiden käyttäjänä ja heidän kokemuksensa ja näkemyksensä interventioista. Lisäksi tutkimuksessa on ollut kiinnostuksen kohteena se, että mikäli huumeiden käyttöön on liittynyt salailua, onko huumeiden käyttöä siitä huolimatta huomattu, onko siihen puututtu ja millaista puuttumista haastatellut olisivat toivoneet. Haastateltujen kertomuksista ilmeni myös teemoja liittyen kokemusasiantuntijuuteen ja huumevalistukseen, joita en ollut ottanut huomioon taustateoriassa.

Olen lähestynyt tutkimusaihetta narratiivisesti liittäen siihen sosiaalisen konstruktionismin näkökulman ja hermeneuttisen ymmärtämisen. Tutkimuksen tarkoitus on lisätä ymmärrystä ja tietämystä alaikäisten nuorten huumeiden käytöstä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Toivon tutkimukseni tuovan lisää ymmärrystä nuorten huumeiden käytön ilmiötä kohtaan ja tuottavan osaltaan tarvittavaa tietoa huumeita käyttävien nuorten palvelujen kehittämiseen. Osaltaan tutkimukseni tulee vastaamaan myös siihen kysymykseen, onko alaikäisillä nuorilla muiden huumeiden kuin kannabiksen käyttöä. Tutkimusmenetelmän ja haastateltavien määrän vuoksi tähän kysymykseen tämä tutkimus ei voi kuitenkaan antaa yleistettävää vastausta.

Tämä pro gradu -tutkielman toteutus etenee siten, että aluksi tuon esille aiheen taustateori-aa, joka on pitkälti kandidaatin tutkielmani tulosta. Tämän jälkeen käsittelen metodologisia lähestymistapoja ja lopussa esitän analyysin, tutkimustulokset, johtopäätökset ja pohdin-
nan.

2 NUORTEN HUUMEIDEN KÄYTTÖ JA PÄIHDEHÄIRIÖT

2.1 Nuorten huumeiden kokeilu ja käyttö

Nuorten huumeiden käytöstä on tehty monia suomalaisia sekä kansainvälisiä tutkimuksia eri näkökulmia painottaen. Yllätyksekseni kansainväliset nuorten huumeiden käyttöä koskevat tutkimukset ovat hyvin terveystieteiden näkökulmaan painottuneita. Suomessa Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL) teettää joka toinen vuosi valtakunnallisen kouluterveyskyselyn, jossa kysytään myös tietyiltä ikäryhmiltä huumeiden käytöstä (Luopa, Kivimäki, Matikka, Vilkki, Jokela, Laukkarinen, & Paananen 2014). Eurooppalainen koululaistutkimus alkoholin ja muiden päihteiden käytöstä, European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD), kartoittaa nuorten päihteiden käyttöä eri Euroopan maissa (Raitasalo ym. 2012, 3, 23).

Huumeiden kokeilu ja käyttö on Suomessa niin nuorten kuin aikuistenkin keskuudessa vähemmistöilmiö. Vain pieni osa jatkaa huumeiden käyttöään säännöllisesti yksittäisen kokeilun tai kokeilujen jälkeen. (Salasuo 2004, 29.) Eurooppalaisen koululaistutkimus ESPAD:n mukaan yleisimmin nuorten keskuudessa käytetty huume on kannabis. ESPAD-tutkimuksen mukaan kannabiksen ensikokeilut Suomessa ajoittuvat yleensä yli 15 vuoden ikään, mutta samalla se on kuitenkin myös nuorten yleisimmin kokeilema huume. Tutkimuksen mukaan peruskoulun 9. luokkalaisista pojista 12 prosenttia ja tytöistä kymmenen prosenttia oli joskus elämänsä aikana kokeillut kannabista. Yksi prosentti oli kokeillut kannabista jo 13 vuoden iässä ja kuusi prosenttia yli 15-vuotiaana. Alkoholin, huumeiden ja lääkeaineiden sekakäyttöä oli vuonna 2011 pojista kuudella prosentilla ja tytöistä neljälätoista prosentilla (Raitasalo ym. 2012, 3, 23.)

ESPAD-tutkimuksen mukaan muiden laittomien huumeiden kuin kannabiksen kokeilu ja käyttö on nuorten keskuudessa harvinaista. Tutkimuksen mukaan vuonna 2011 nuorista 4 prosenttia ilmoitti kokeilleensa jotain muuta laitonta huumetta kuin kannabista. Tutkimuksessa otetaan kuitenkin kantaa, että osa vastaajista on saattanut vastata kyselyyn myöntä-

västi pilailumielessä. Suonensisäisesti huumeita käyttäviä ei kyselyn ikäryhmästä juurikaan löydy (0–1 %). (Raitasalo ym.2012, 23.) Vuoden 2013 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämän kouluterveyskyselyn mukaan jotakin laitonta huumetta on kokeillut 8. ja 9. – luokkalaisista nuorista yhdeksän prosenttia, lukiolaisista 13 prosenttia ja ammatillisen opilaitoksen opiskelijoista 21 prosenttia. Pojilla kokeilujen määrä on ollut hieman korkeampi kuin tytöillä. Tulokset ovat pysyneet suhteellisen samana vuoteen 2010 verrattuna, mutta kokeilujen määrä on kasvanut hieman vuoteen 2007 verrattuna. (Luopa ym. 2013.)

Huumeiden käyttö alkaa kokeilulla, eikä se päädy aina ongelmakäyttöön. Tie kokeilijasta ongelmakäyttäjäksi voi kestää jopa kymmeniä vuosia. (Dahl & Hirschovits (2002, 207–215.) Elina Virokannaksen (2004) käyttämä termi "huumenuoren ura" tai Päivi Dahlin ja Tanja Hirschovitsin (2002) käyttämä "päihdeura" saa alkunsa kokeiluvaiheesta, jossa nuorten kohdalla on usein kyse sosiaalisesta toiminnasta, kaveripiirissä tapahtuvasta huumeiden kokeilusta. Yleisimmin kokeilu alkaa kannabiksella, mutta myös niin sanottujen "bilehuumeiden", kuten ekstaasin käyttö ensikokeiluna on lisääntynyt. Huumeiden kokeilu saattaa loppua tähän vaiheeseen tai jatkua satunnaiskäyttönä. Satunnaiskäytöstä on kyse silloin, kun huumeita käytetään satunnaisesti esimerkiksi kerran kuussa viikonloppuisin juhlimiseen liittyen. Seuraava vaihe uralla on sopeutumisvaihe, jolloin käyttö on tiheämpää kuin satunnaiskäytössä. Käyttäjä pystyy kuitenkin omasta mielestään kontrolloimaan omaa käyttöönsä, ja käyttö voi olla tyypillisesti esimerkiksi jokaviikonloppuista käyttöä. Käyttö pysyy myös yleensä salassa ulkopuolisilta. (Dahl & Hirschovits 2002, 207–215.)

Ongelmakäytöstä puolestaan kertoo se, että läheiset pystyvät näkemään muutoksia käyttäjän persoonallisuudessa ja käyttö aiheuttaa jo vierotusoireita. Käyttö on säännöllistynyt entisestään ja saattaa olla lähes päivittäistä. (Dahl & Hirschovits 2002, 207–215.) Mikko Salasuon (2004, 51) mukaan huumeiden käyttö voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan: kokeiluun, viihdekäyttöön ja ongelmakäyttöön. Kategoriat eivät ole stabiileja ja käyttäjä saattaa vaihdella huumeiden käyttönsä kulloisenkin trendin mukaan ryhmästä toiseen. Valtaosa huumeiden käytöstä on kokeilua ja noin puolet huumeita kokeilevista henkilöistä jättää kokeilun yhteen kertaan. (Salasuo 2004, 51.)

2.2 Huumeiden käytölle altistavat tekijät

Huumeiden kokeilun ja käytön lisääntymisen nuorten kohdalla voidaan katsoa ainakin osittain johtuvan nuorisokulttuurisista suuntauksista ja kansainvälisistä trendeistä. Yhteiskunnan vallitsevat arvot ja toiminnot; polarisaatio, aikuisten ja nuorten maailmojen eriytyminen ja suoritus- ja työkeskeisyys saattavat olla huumeiden käytön lisääntymiseen vaikuttavia tekijöitä. (Salasuo 2004, 147.) Myös Pauliina Seppälä (2003, 48–49) on listannut tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa yhteiskunnallisella tasolla nuorten huumeekokeilujen ja käytön lisääntymiseen. Nuorten syrjäytyminen, nuorisokulttuurien globaalius ja sähköisten medioiden jakama, joskus ihannoivakin, kuva huumemaailmasta saattavat olla nuorille kokeiluun houkuttavia tekijöitä. (emt., 48.)

Tutkimusten (mm. Lepistö 2005; Lepistö, von der Pahlen & Marttunen 2006; Kemppinen 2004) mukaan huumeiden ja muiden päihteiden käytölle altistavia tekijöitä on lukuisia. Tekijät voivat liittyä nuoreen itseensä, hänen perheeseensä, ne voivat olla geneettisiä tekijöitä tai liittyä nuoren toimintaympäristöön. Muun muassa tarkkaavaisuushäiriöt, traumaattiset kokemukset, mielenterveyden häiriöt tai voimakas elämyshakuisuus saattavat olla riskitekijöitä päihteiden käytölle ja päihdehäiriön kehittymiselle. Vanhempien salliva asenne nuoren päihteiden käyttöä kohtaan tai kaveripiirin päihdemyönteisyys ja ihannoivat asenteet voivat toimia riskitekijöinä. Kuitenkaan näiden altistavien tekijöiden syyseuraussuhteet eivät ole yksiselitteisiä ja eri asiat vaikuttavat eri nuoriin eri tavoin huomiotta ottaen myös nuoren kulloinkin meneillään olevan kehitysvaiheen. (Lepistö 2005, 30–31.) Huumeiden kokeilun riskitekijöiden lisäksi varsinaisen päihdehäiriön kehittymisen riskitekijöitä nuorilla on myös tutkittu. Varsinaisen riippuvuuden kehittymiseen vaikuttavat selkeimmin geneettiset tekijät, mutta riskiä nostavat myös nuoren psyykkiset ongelmat, oppimisvaikeudet, päihteiden käytön varhainen aloitusikä sekä voimakas elämyshakuisuus. (Lepistö ym. 2006, 2331–2332.)

Tutkimusten mukaan nuorten päihdehäiriöihin liittyy jokin mielenterveydenhäiriö 50–80 prosentilla nuorista (Pirkola, Lepistö, Strandholm, & Marttunen 2007, 6). Ilana Crome (2004a, 72) tuo ilmi, että huumausaineita käyttävien nuorten kohdalla on usein kyse mo-

niongelmaisuudesta, johon voivat liittyä mielenterveyden ongelmat. Huumeiden käytölle saattaa löytyä syy taustalla olevasta mielenterveyden häiriöstä, jonka oikeanlainen hoito voi vaikuttaa positiivisesti päihteiden käytön vähenemiseen ja lopettamiseen. (Crome 2004a, 72.)

Päihteiden käytön ja mielenterveyshäiriöiden syy-seuraussuhteet eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä. Kaksoisdiagnooseista on tiedossa, että psyykkiset sairaudet ja päihderiippuvuus voivat olla olemassa toisistaan riippumatta, toisaalta psyykkiset sairaudet voivat johtaa päihteiden käyttöön itselääkinnällisessä tarkoituksessa. (Dahl & Hirschovits 2002, 179; Fröjd, Kaltiala-Heino, Ranta, von der Pahlen & Marttunen 2009, 25.) Tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriöistä kärsivien nuorten kohdalla on todettu olevan yli kaksinkertainen riski päihdeongelmiin (Kempainen 2004, 11). Paul McArdlen ja John Macleodin (2004, 51) mukaan nuorten käytöshäiriöillä on erityisen suuri vaikutus nuoren päihteiden käyttöön, koska näillä nuorilla saattaa olla muun muassa vuorovaikutusongelmia suhteessa vanhempiin ja muihin aikuisiin sekä ongelmia itsetunnon ja itseluottamuksen kanssa.

Solja Niemelän (2009, 50–51) mukaan nuoren päihdeongelmilta suojaa hyvä ja huolehtiva vanhemmuus. Vanhempien oma päihteiden käyttö voi puolestaan vaikuttaa epäsuotuisasti nuoren päihteiden käyttöön (emt.). Myös muiden tutkimusten (mm. Lepistö ym. 2006, 2332; Ghodse 2004, 8) mukaan keskeisimmin päihdehäiriöltä suojaavat tekijät ovat perheeseen liittyviä. Riittävä vanhemmuus, läheiset suhteet ja hyvä keskusteluyhteys vanhempien ja nuoren välillä ovat tärkeässä asemassa. Kuitenkin myös sellaiset nuoret, joiden perheessä edellä mainitut seikat eivät täyty, voivat kyetä luomaan oman, suojaavan turvaverkon. Tärkeät harrastukset ja vanhemmuutta korvaavat ihmissuhteet voivat tällöin olla tärkeässä asemassa. (Dahl & Hirschovits 2002, 188.)

Nuorten kohdalla ympäristötekijöillä, kuten kaveripiirillä, on suurivaikutus nuoren päihteiden käytön aloittamiseen. Huumeiden käyttö on monesti nuorelle sosiaalista toimintaa. (Niemelä 2009, 51.) Riippuvuustasoisien käytön kehittymiseen vaikuttavat nuoren kohdalla selkeämmin geneettiset tekijät, mutta perimällä ole niinkään vaikutusta päihteiden käytön aloittamiseen (Lepistö ym. 2006, 2331). McArdle ja Macleod (2004, 57) tuovat esille, että

amerikkalaisen kaksostutkimuksen mukaan geneettiset tekijät vaikuttavat päihdehäiriön kehittymiseen todennäköisimmin niillä nuorilla, jotka käyttävät päihteitä runsaammassa mittakaavassa. Varhain aloitetun päihteiden käytön seuraamukset, niin sosiaaliset, psyykkiset kuin terveydellisetkin, saattavat olla vaikeampia kuin myöhemmällä iällä alkaneen käytön. Varhain aloitettu päihteiden käyttö saattaa myös estää normaalin kehityksen ja johtaa syrjäytymiseen. (Pirkola & Marttunen (2001: 1591–1597.)

2.3 Huumeiden käytön kulttuurit ja mallit

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen Nuorten huumeiden käytön ehkäisytoimikunnan mietinnössä (2000) tuodaan esille nuorten kaksi erilaista huumeiden käytön mallia. Toinen malli on niin sanottu syrjäytymismalli ja toinen on nuorisokulttuurinen malli. Syrjäytymismallin mukaan nuoren huumeiden käytön alkaessa on muunlaista syrjäytymistä jo tapahtunut, esimerkiksi pientä rikollisuutta tai lapsuuden perheeseen liittyviä yhteiskunnasta syrjäyttäviä tekijöitä. Tämän mallin mukaan huono-osaisuus ja syrjäytyminen alkavat kasaantua. Huumeiden käyttö on tässä mallissa lähipiiriltä opittua toimintakulttuuria, jonka avulla rentoudutaan ja haetaan hyvää oloa. Sosiaaliset taustatekijät ovat siis suuressa roolissa. Tähän ryhmän kuuluvilla nuorilla on usein psyykkisiä ongelmia ja biologiset tekijät saattavat olla myös tärkeinä tekijöinä addiktion syntymisen suhteen. Puolestaan nuorisokulttuurisen mallin mukaan rajojen koetteluun katsotaan kuuluvan osaltaan nuoruuteen. Nyky-yhteiskunnassa rajat kielletyn ja sallitun välillä ovat hämärtyneet ja panostus omaan hyvän olon tunteeseen on kasvanut. Huumeiden käyttö liittyy erityisesti juhlimiseen ja huumeiden käytöstä puhutaan niin sanottuna viihdekäyttönä. Keskeisenä vaikuttimena nuoren huumeiden kokeiluun ja käyttöön on uusien kokemusten ja elämysten kartuttaminen. (emt., 9–11.)

Pauliina Seppälän ja Tomi Mikkolan (2004, 47, 54) mukaan huumeet liittyvät aina jollakin tavalla nuoriso- tai juhlimiskulttuureihin. Tärkeässä asemassa nuorten huumeekokeiluissa on myös paikallisuus, joka voi olla osa jotain tiettyä, paikallista huumeekulttuuria. Nyky-yhteiskunnassa ja varsinkin nuorten keskuudessa, paikallisuudesta huolimatta Internet on tärkeässä roolissa ja oma roolinsa sillä on myös huumeiden käyttäjien keskuudessa. Valta-

väestö saa huometietoutensa muun muassa lehdistöstä ja koulujen huumevalistuksesta, huumeiden käyttäjät ystäviltään ja Internetistä. Huumeiden kokeilu ja käyttö voi symbolisoida nuorelle tiettyyn alakulttuuriin kuulumista tai kapinaa valtaväestön huumeikielteisyyttä kohtaan. (Seppälä & Mikkola 2004, 40, 47.) Salasuo (2004, 51) tuo esille normalisointia, joka viittaa huumeiden käytön normalisoitumiseen, arkipäiväistymiseen. Normalisointiin on eri näkökulmia; sitä voi tarkastella muun muassa käytön yleistymisen näkökulmasta tai nuorisokulttuurisesta perspektiivistä. Nuorisokulttuurisesta perspektiivistä tarkasteltuna normalisointia voidaan viitata nuorten vapaa-ajan viettoon ja juhlimiskulttuureihin, joihin huumeiden käyttö on normalisoitunut. Normalisoitumiselle on kontekstissaan tiettyjä kriteerejä kuten huumeiden saatavuuden parantuminen, kokeilujen lisääntyminen ja käytön suvaitseminen. (emt., 16–17.)

Seppälä (2003, 38–45) luokittelee huumeiden käyttäjät käyttötapojen ja -kulttuurien mukaan kannabiksen käyttäjiin ja käyttökulttuuriin, viihdekäyttäjiin ja -kulttuuriin, riippuvuusalakulttuureihin, suonensisäisen käytön ympäristöön, sekakäytön kulttuuriin, psykedeliakulttuuriin sekä teini-ikäisten jengeihin. Hän kuitenkin korostaa, että huumeiden käyttäjistä puhuttaessa on leimaamisen vaara suuri. Huumausaineita käytetään monenlaisissa ympäristöissä eivätkä ne ole suoraan sidoksissa mihinkään tiettyyn ympäristöön tai kulttuuriin. Rajat eri ryhmien välillä eivät ole selkeät ja ryhmissä on osittain päällekkäisyyksiä. (emt., 38–45.)

Kannabiskulttuuri liitetään useimmiten nuoriin tai nuoriin aikuisiin. Kannabiksen riskejä pidetään erittäin vähäisinä tai olemattomina. Kannabiksen käyttö saattaa olla kannanotto länsimaista suorituskeskeisyyttä vastaan ja sillä tavoitellaan rentoutta ja rauhallisuutta. Toisaalta sen käyttö voi liittyä niin hauskanpitoon kuin katu-uskottavuuteenkin, eikä sillä tällöin ole välttämättä mitään tekemistä rauhallisuuden tavoittelun kanssa. Myös niin sanottu viihdekäyttökulttuuri voidaan nähdä nuorten tai nuorten aikuisten kulttuuriksi. Tätä kulttuuria nimitetään muun muassa myös tekno- tai ravekulttuuriksi. Suosittuina päihteinä tässä kulttuurissa on ekstaasi ja amfetamiini, joilla haetaan jonkinlaista tajunnan laajentamista ja yhteisöllisyyden kokemisen tunnetta. Tämän kulttuurin käyttäjien keskuudessa ominaista on aiemmin mainitun päihdeuran satunnaiskäyttö ja monet huumeita nimenomaan tässä kulttuurissa käyttävät kokevat käytön olevan täysin kontrolloitua ja omassa

hallinnassa. Toisaalta viihdekäyttäjät ovat alkaneet näkyä myös päihdehoitopalveluissa. (Seppälä 2003, 38–40.)

Riippuvuusalakulttuureissa käytettävänä huumausaineina on monesti amfetamiini ja opioidohjaiset huumeet. Näiden kahden huumausaineiden käyttäjien välillä vallitsee toisinaan tietynlainen kahtiajako ja käyttäjät identifioivat itsensä vain toiseen ryhmään kuuluvaksi. Nimensä mukaisesti riippuvuustasoinen huumeiden käyttö on ominaista tässä alakulttuurissa. Tähän alakulttuuriin sijoittuvat myös erilaiset etniset ryhmät ja heidän kulttuurinen tapansa käyttää tiettyjä päihdyttäviä aineita. Huumeiden suonensisäinen käyttö on harvinaista nuorten, ala-ikäisten keskuudessa. Pistämällä tapahtuva käyttö liittyy yleensä riippuvuusongelmaan ja tätä kautta nopeamman päihtymystilan tavoitteluun. Lisäksi se voi liittyä itse pistämiseen, joka tuo käyttäjälleen jonkinlaista mielihyvää ja varsinkin käytön alkuvaiheessa myös jännitystä. Uteliaisuus ja kokeilunhalu saattavat riippuvuuden lisäksi altistaa pistämällä tapahtuvaan käyttöön siirtymiseen. (Seppälä 2003., 41–43.) Alakulttuuriin liittymisen kannalta suonensisäisen käytön aloittaminen, ensimmäisen kerran pistäminen, on tärkeä virstanpylväs (Perälä, Kainulainen & Tammi 2012, 296). Psykedeliakulttuurissa puolestaan käytetään pelkkiä hallusinogeenisiä niiden päihdevaikutusten, "trippien" vuoksi. Hallusinogeenien käytöllä saattaa olla tietynlaisen vapauden tavoittelun ja alitajunnan paljastamisen taka-ajatus. (Seppälä 2003, 44.)

Huumeiden, alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttö on keskeistä suomalaisessa päihdekulttuurissa, mutta vasta viime vuosina siihen on alettu kiinnittää enemmän huomiota (Perälä ym. 2012, 296; Varjonen, Tanhua & Forsell 2014, 33). Kuten aiemmin tuli ilmi, sekakäyttöä on ESPAD-tutkimuksen mukaan myös nuorten keskuudessa (Raitasalo ym. 2012, 23). Seppälä (2003, 43) tuo esille, että sekakäyttökulttuurissa käyttäjät saattavat olla enemmän riippuvaisia uudesta päihtymyskokemuksesta kuin varsinaisesta päihteestä. Sekakäyttökulttuuria ilmenee myös joissain teini-ikäisten jengeissä, joissa käytetään melko huolettomasti sekaisin niin alkoholia, lääkkeitä kuin huumausaineitakin (emt. 43). Seppälä (2003, 45) kuitenkin muistuttaa, ettei sekakäyttöä voi yleistää kaikkiin nuorisoporukoihin ja esimerkiksi Helsingin keskustassa ja lähiöissä aikaansa viettävistä nuorisojengeistä osa suhtautuu hyvin kielteisesti kaikkeen päihteiden käyttöön.

Myös Pekka Hakkarainen (2001, 73) jaottelee huumeiden käytön kulttuuriset käyttökontekstit sosiaalisiin kehyksiin. Kukin kehys muodostaa ominaispiirteensä käytön syille, yleisyydelle ja luonteelle. Kehykset jakautuvat etniseen traditioon, sotaväkeen, terveydenhoitoon, sosiaaliseen deprivatioon ja huono-osaisuuteen, rikkauteen ja varallisuuteen, koulunkäyntiin ja opiskeluun, taide- ja viihdemaailmaan, rikollisuuteen, prostituutioon sekä tanssi- ja klubikulttuuriin. Näistä nuoria koskevaksi kehykseksi nousee erityisesti huono-osaisuuden ja toisaalta rikkauden ja varallisuuden ohella koulunkäynti ja opiskelu sekä tanssi- ja klubikulttuuri. Koulunkäynnin ja opiskelun kontekstissa näkyvät voimakkaasti kannabistuotteet, tanssi- ja klubikulttuurissa ekstaasin ja amfetamiinin käyttö. (emt., 73–74, 84, 91.)

Salasuo (2004) on tutkimuksessaan perehtynyt huumeiden viihdekäytön kulttuuriseen ilmenemiseen Suomessa. Sekä kannabiskulttuuri että juhlimiskulttuuri näyttävät molemmat nuorisokulttuurisina esiintyminä. Molempiin kulttuureihin liittyy nuorison keskuudessa tietynlaisia huumeiden käytön rituaaleja ja normeja, jotka ovat globaaleja luonteeltaan. Kannabista käytettäessä globaali rituaali on kannabiksen polttelu ringissä, jossa piippu kiertää käyttäjältä toiselle. Varsinkin juhlimiskulttuurissa on voimakas pyrkimys erottua muista nuorisokulttuureista (emt., 5, 41.) Dahl ja Hirschovits (2002, 209) tuovat esille, että nuorten keskuudessa huumeiden viihdekäyttö on lisääntynyt, jolloin nuoret tietoisesti ja tarkoituksellisesti ovat valinneet huumeiden käytön alkoholin käytön sijasta tai rinnalle. Jaana Jaatinen (2000) on tutkimuksessaan haastatellut nuoria heidän päihteiden käytöstään. Tutkimuksessa käy ilmi, että nuorten juhlintakulttuuri on tiukasti aikuisilta suljettua aluetta ja nuoret ovat sosiaalistuneet tähän kulttuuriin perusteellisesti. Tämä kulttuuri tarjoaa nuorille mahdollisuuden kumota heille asetettuja kieltoja ja rajoituksia. (emt., 71, 144–145.)

2.4 Nuorten päihdehäiriöt

Nuorten päihteiden käytöstä puhuttaessa kuulee harvoin päihderiippuvuus- tai päihdeongelma-termiä. Sen sijaan useimmiten vastaan on tullut käsitteet päihteiden haitallinen käyttö tai ammattikielessä päihdehäiriö. Kuitenkin näistä kolmesta käsitteestä, päihderiippuvuudesta, -häiriöstä ja -ongelmasta, puhutaan keskenään sekaisin. Myös kirjallisuus-

nessa näitä käsitteitä tunnutaan käytettävän tarkoittamaan lähes samoja asioita riippuen muun muassa kirjoittajan koulutustaustasta.

Päihdehäiriö määritellään kirjallisuudessa siten, että päihteiden haitallinen käyttö on jatkunut vähintään puolen vuoden ajan ja päihteiden käytöstä aiheutuu käyttäjälle haittoja, kuten sosiaalisia ja psyykkisiä haittoja. Näistä haitoista huolimatta käyttö jatkuu. Päihderiippuvuus määritellään päihdehäiriöihin kuuluvaksi. On tutkittu, että nuoruus-ikäisistä n. 5–10 prosentilla on jonkin asteinen päihdehäiriö. Nuorten kohdalla myös psyykkiset häiriöt ovat huomattavan yleisiä yhdessä päihdehäiriöiden kanssa, n. 50–80 prosenttia päihdehäiriöisistä nuorista kärsii samanaikaisesti jostain psyykkisestä häiriöstä. (Lepistö & von der Pahlen & Marttunen 2006, 2331–2332.)

Keskeinen piirre päihdehäiriössä on päihdehakuisuus, joka voi kehittyä päihderiippuvuudeksi, jolloin se ehdollistaa nuoren muut tarpeet toissijaisiksi (Dahl & Hirschovits 2002, 268). Dennis. L. Thombs (2006) jaottelee riippuvuuden kolmeen eri kategoriaan. Hänen mukaansa addiktio voidaan nähdä joko moraalittomana käyttäytymisenä, sairautena tai huonosti sopeutuvana käytöksenä. Addiktioon moraalittomana käytöksenä uskottaessa ajatellaan, että ihminen on vapaa päättämään päihteiden käytöstään ja hän on tietoisesti valinnut käyttää päihteitä. Sairautena siihen suhtautuvat korostavat sen geneettistä alkuperää ja tällöin sitä tulisi myös hoitaa kuin muitakin sairauksia. Huonosti sopeutuvan käytöksen puolestaan katsotaan olevan ympäristöstä opittu käyttäytymishäiriö, jolloin yksilö ei voi paljонkaan omaan addiktioonsa vaikuttaa. (emt., 4–9.)

Sosiaalinen riippuvuus huumeisiin syntyy yleensä positiivisten tunteiden, kuten yhteenkuuluvuuden tunteen kautta. Sosiaaliset suhteet ja verkostot alkavat enenevässä määrin muodostua muista huumeiden käyttäjistä ja suhteet käyttämättömiin läheisiin muuttuvat etäisemmiksi. (Dahl & Hirschovits 2002, 160.) Päihdelääketieteen mukaan (Kemppinen 2004, 8–9) toistuva alttius päihteille voi aiheuttaa herkistymistä aivojen mielihyväradassa, joka puolestaan vaikuttaa riippuvuuden kehittymiseen. Nuorten aivot ovat erityisen herkkiä hermoradan muutoksille, koska aivot kehittyvät voimakkaasti 9–25-vuoden iässä. Tämän vuoksi varhain aloitettu päihteiden käyttö voi herkistää päihderiippuvuuden syntyyn.

(Kemppinen 2004, 8–9.) Myös Sari Fröjd, Riittakerttu Kaltiala-Heino, Klaus Ranta, Bettina von der Pahlen ja Mauri Marttunen (2009) tuovat esille nuoren aivojen voimakkaan kehityksen ja sen vaikutuksen päihdehäiriön syntyyn. Tällöin kehittyvät muun muassa nuoren impulssikontrolli ja motivaatio sekä kyvyt ihmissuhteiden ylläpitämiseksi. Mikäli aivot joutuvat tällöin alttiiksi suurille päihdemäärille, eivät edellä mainitut kyvyt pääse kehittymään, eikä esimerkiksi nuorille tyypillinen impulssiherkkyys mene ohi aikuistuessakaan. (emt. 19.)

3 NUORTEN HUUMEIDEN KÄYTTÄJIEN KANSSA TEHTÄVÄ SOSIAALITYÖ JA HUUMEHOITO

3.1 Nuorten päihdehoitokäytännöt

Suomalaisten nuorten päihdehoitokäytännöistä on melko vähän tutkimuksellista tietoa. Sen sijaan esimerkiksi Yhdysvalloissa on tehty paljon tutkimuksia nuorten päihdehoidosta. Niemelän (2009) mukaan oman haasteensa Suomessa hoitopalvelujärjestelmän kehittämiseen tuo muun muassa se, että nämä palvelut ovat pirstoutuneet sosiaali- ja terveystalouden välille. Suomessa myöskään palvelujärjestelmän hoitomallit eivät ole yhtä kattavasti asiakkaiden saatavilla kuin Yhdysvalloissa (emt., 66.)

Päihdehoito, johon huumehoitokin kuuluu, kohdistuu pääasiassa ongelmakäyttäjiin, joilla käytöstä on ilmennyt jo haittaa tai käyttö on riippuvuustasoisista (Niemelä 2009, 60). Päihdehuoltolaki velvoittaa kuntia järjestämään päihdehoitoa siinä mittakaavassa, mitä se on kunnassa tarpeen. Päihdepalveluja tuotetaan sekä sosiaali- että terveystalouden yksiköissä. Varsinaisten päihdehuoltoyksiköiden lisäksi päihteiden käyttöä hoidetaan kunnissa myös muissa sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä kuten terveysasemilla tai lastensuojelussa. (Varjonen ym. 2014, 61.) Kristiina Kuussaari (2006, 222) tuo esille, että kuntien välillä Suomessa on kuitenkin eroja palvelujen järjestämisessä. Kuussaaren (emt., 222) mukaan päihdepalvelujen järjestämiseen vaikuttaa myös kuntien taloudellinen tilanne ja se minkälaisia palveluja kukin kunta painottaa.

Varhainen tunnistaminen ja puuttuminen ovat avainasemassa nuorten päihteiden käyttöön puuttuttaessa. Mitä varhaisemmassa vaiheessa siihen puututaan, sitä parempia lopputuloksia todennäköisesti saavutetaan. (Ghodse 2004, 10.) Tämä on erityisen tärkeää myös siksi, että nuoret harvemmin itse hakeutuvat palveluihin (Niemelä 2009, 66). Päihdehoidossa olevilla nuorilla on hoidon alkuvaiheessa usein uskomus, että he voivat jatkaa vielä huumeiden kohtuukäyttöä. Monesti täysraittius syntyykin vasta myöhemmässä vaiheessa useiden retkahdusten jälkeen. (Dahl & Hirschovits 2002, 219.)

Nuorten huumehoidossa tärkeää on kokonaistilanteen huomioiminen. Kokonaisvaltaisessa hoidon tarpeen arvioinnissa ja hoidossa tulee ottaa huomioon kunkin nuoren yksilöllinen kehitysvaihe. Haasteensa nuorten arviointiin tuo sen erottaminen, mikä on normaalia nuoren kehitykseen kuuluvaa ja mikä vaatii hoitoa (Pirkola ym. 2007, 9.; Lepistö ym. 2006, 2331.) Crome (2004b, 130) muistuttaa alkuarvioinnin tärkeydestä nuorten päihdehoidossa. Hän korostaa sen määrittelyä, kuinka haitallista nuoren päihteiden käyttö on ja millaisia vaikutuksia sillä on nuoren sosiaaliseen, psyykkiseen ja fyysiseen toimintakykyyn. Niemelän (2009) mukaan päihdehoito voi koostua yksilö- tai ryhmätapaamisista, perhekeskeisistä hoitomalleista tai näiden yhdistelmistä. Yksilöhoidossa pyritään tukemaan nuoren päihteetömiä sosiaalisia suhteita ja hoitoon voidaan integroida niin sanottu palkkiohoito, jossa nuoren edistymisestä päihteistä irtautumisessa nuorelle annetaan jokin konkreettinen palkkio. (emt., 60–62.)

Aikuisten päihdehoidossa vaikuttaa vahva yhteisöhoiton traditio ja osittain tätä on siirretty myös nuorten hoitoon. Nuorten yhteisöhoito on kuitenkin yleensä kestoaltaan lyhyempää kuin aikuisten ja niissä on enemmän työntekijälähtöistä ohjausta kuin aikuisten hoidossa. Tutkimusten mukaan pitkäkestoinen yhteisöhoito on kuitenkin todettu vaikuttavuudeltaan hyväksi. (Crome, McArdle, Gilvarry & Bailey 2004, 155.) Nuorten omien kokemusten perusteella päihdehoidossa tulisi kiinnittää huomiota nuorten keskinäiseen vuorovaikutukseen ja kanssakäymiseen, jotta nuoret saisivat keinoja kieltäytyä päihteistä ja kykenisivät kohtaamaan ja kestämaan kaveripiirissä tapahtuvaa painostusta (Jaatinen 2000, 126).

Tulokselliset hoitomallit nuorten päihdehoidossa koostuvat sellaisista hoidoista, joissa on yhdistelmiä motivoivasta haastattelusta, kognitiivis-behavioraalista terapiasta, yhteisöhoitomalleista sekä perheterapiasta (Niemelä 2009, 60). Lepistön (2005, 30) mukaan nuorten päihdehoidosta eniten on tutkittu perheterapiaa. Tutkimuksissa on todettu sen olevan tehokkainta hoitoon sitouttamisen ja hoidossa pysymisen kannalta. Perheterapiassa huomio keskittyy perheen sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin ja siinä vahvistetaan perheen omia voimavaroja. Lisäksi tutkimusten mukaan perheterapian jälkeinen päihteiden käyttö on nuorella vähentynyt merkittävästi. (emt., 2005, 30.) Myös Philip P. Muisener (1994) korostaa perheterapian merkitystä ja sen huomioimisen tärkeyttä nuorten päihdehoidossa. Sen sijaan lääkehoitoa nuorten kohdalla on tutkittu vähän. Hoidon yhteydessä oleva lääkitys

saattaa usein liittyä varsinaisen päihdehäiriön hoidon sijasta psyykkisten oireiden lievittämiseen (Lepistö 2005, 30–31.)

3.2 Sosiaalityön interventiot ja nuoret huumeiden käyttäjät

Käsittelen intervention käsitettä tässä tutkimuksessa nuorten huumeiden käytön puuttumiseen liittyen. Interventiolla voidaan tarkoittaa muun muassa väliintuloa, puuttumista tai toimenpidettä. Interventiolla sosiaalityössä ajatellaan olevan jokin muutosta aiheuttava vaikutus, joka edesauttaa asiakkaan tilanteen kehittymistä parempaan suuntaan. Näissä tilanteissa tieteen tehtävä on tuottaa tietoa vaikuttavista interventioista. Interventioiden arvioiminen ei ole kuitenkaan yksiselitteistä ja helppoa, koska kunkin asiakkaan tilanteet ja niihin kohdistuvat interventiot ovat yksilöllisiä. (Koivisto 2006, 53–54.)

Intervention voidaan sanoa olevan korjaava toimenpide, kun taas preventiolla eli ennaltaehkäisevällä toiminnalla pyritään vaikuttamaan jo ennen varsinaisen ongelman syntyä. Interventio on ulkoapäin tulevaa ohjattua väliintuloa, jolla pyritään vaikuttamaan esimerkiksi käyttäytymisen muutokseen. Interventio ei itsessään välttämättä aiheuta muutosta, vaan muutos syntyy interventioissa vaikuttavien mekanismien ansioista. Tällainen mekanismi voi olla esimerkiksi intervention kohteena olevassa henkilössä heräävä vastakaiku, kuten motivaatio tai luottamus. (Koivisto 2006, 55.)

Anna Nelson (2012) kirjoittaa huumeiden käyttäjien kanssa tehtävän työn olevan arkipäivää sosiaalityössä. Hänen mukaansa sosiaalityöntekijöiden tulisi aina kysyä asiakkailtaan mahdollisesta huumeiden käytöstä, eikä sivuuttaa aihetta. Erityisesti nuoren huumeita käyttävän asiakkaan kanssa on kiinnitettävä huomiota nuoren kohtaamiseen, kontaktin luomiseen ja siihen, missä ympäristössä työtä tehdään. Perinteinen, melko byrokraattinenkin, toimistoissa tehtävä työ ei välttämättä anna parhaita mahdollisuuksia luoda nuoreen luottamuksellinen ja toimiva yhteistyösuhde. Huumeita käyttävät nuoret ovat usein sosiaalityön asiakkaina muiden kuin omasta tahdostaan. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijän suhtautumisella ja asenteella on suuri merkitys yhteistyön muodostumisessa. Jyrkät ja tuomitse-

vat asenteet eivät edesauta hyvän ja luottamuksellisen työskentelysuhteen syntymistä. Nuorten kanssa olisikin tärkeää pyrkiä työskentelemään ilman pakottamista, motivoimalla nuoria omaan päätöksen tekoon. Kuitenkin lakien asettamat vaatimukset saattavat olla ristiriidassa tämän kanssa, koska työntekijöitä sitoo myös ilmoittamisvelvollisuus liittyen huoleen alaikäisen kohdalla. Tämän vuoksi verkostomainen työote ja ylisektorinen yhteistyö heti alusta alkaen olisi ehdottoman tärkeää työskenneltäessä nuorten huumeiden käyttäjien kanssa. (Nelson 2012, 49–51.)

Nuorten päihteiden käyttöön puuttumisen apuna on suositeltu käytettäväksi kohdennettuja puuttumismalleja eli kohdennettuja ehkäisystrategioita. Nuoren päihdekokeiluihin, säännöllistyvään päihteiden käyttöön ja riskialttiisiin päihteiden käyttötapoihin puuttumisessa on kyse kohdennetusta interventtiosta. Tavoitteena on päihteiden käytön loppuminen tai käytön päihdehäiriöksi asti etenemisen pysäyttäminen sekä päihteiden käytön haittojen ja riskikäyttäytymisen vähentäminen. Tavoitteena on tunnistaa ne nuoret, joiden päihteiden käyttöön tulisi puuttua, joten kohdennettujen interventtioiden käyttö edellyttää seulontaa nuorten päihteiden käytön tunnistamisen hankaluuden vuoksi. (Niemelä 2009, 59.) Käytön tunnistamiseen ei ole olemassa yhtä oikeaa neuvoa. Pidempiaikainen päihteiden käyttö ja riippuvuus voivat tulla esiin muun muassa toistuvina poissaoloina koulusta, rahankäytön lisääntymisenä ja kaveripiirin yhtäkkisenä muuttumisena ja muina muutoksina sosiaalisessa elämässä. (Dahl & Hirschovits 2005, 282–284.)

Ian Paylor, Alison Wilsson ja Fiona Measham (2012) kirjoittavat sosiaalityöntekijöiden suhtautumisesta huumeiden käyttäjiin. Työntekijän suhtautumisella ja asenteella voi olla suuri merkitys yhteistyösuhteen kannalta. Huumeiden käyttäjiin liitetään usein uskomuksia ja asenteet voivat olla leimaavia. Varsinkin nuorten huumeiden käyttäjien kohdalla sosiaalityön interventiot ovat monesti enemmän pakollisia kuin vapaaehtoisia, jolloin asiakas voi pyrkiä salaamaan huumeiden käyttönsä. Myös aikuisten huumeiden käyttäjien kohdalla pelko leimaantumisesta voi estää palvelujen piiriin hakeutumista. Tämän vuoksi myös sosiaalityöntekijät tarvitsisivat enemmän keinoja tunnistaa huumeiden käyttö. Huumeiden käyttäjien kanssa tehtävässä sosiaalityössä, niin kuin monessa muussakin sosiaalityössä, korostuu tuen ja kontrollinen keskinäinen ja joskus ristiriitainenkin suhde. (emt., 50–53.)

3.3 Nuorten huumeiden käyttäjien avohoito ja laitoshoido

Suomessa nuorten päihdehoito tapahtuu pääsääntöisesti avohoidossa nuoriin erikoistuneissa yksiköissä, joita ovat muun muassa Nuorisoasemat ja Nuorten päihdepysäkit. Avohoito soveltuu yleensä nuorelle, joka on yhteistyöhaluinen ja valmis keskustelemaan päihteiden käytöstään, ja mikäli nuoren terveydentila sallii ja tukee avohoidon toteuttamista. Laitoshoidoa alaikäisille nuorille tarjoavat pääsääntöisesti lastensuojelulaitokset, joissa toteutetaan pysäytys- ja vierotushoitoja sekä pidempiä kuntouttavia hoitoja. (Lepistö ym. 2006, 2336–2337.)

Avohuollon palveluissa nuorelle voidaan tarjota hänen tarpeidensa mukaisesti ongelman kartoitusta, neuvontaa, erilaisia terapiamuotoja tai ryhmätapaamisia (Varjonen ym. 2014, 61). Hoidon suunnittelussa tulisi tunnistaa ja huomioida päihteiden käyttöön vaikuttavat riskitekijät ja vahvistaa havaittuja suojaavia tekijöitä (Lepistö ym. 2006, 2331–2332). Crome (2004b, 131) kirjoittaa, että nuoren hoito tulisi suunnitella yhdessä nuoren ja hänen verkostonsa kanssa; arvioinnissa ja hoidossa suunnitelmallisuus on tärkeässä asemassa. Yhteistyö nuoren perheen kanssa on tärkeää ja myös muut nuoren elämän taustatilanteet tulisi huomioida mahdollisimman kattavasti. Yhteistyö myös muiden ammattilaisten kanssa on ensiarvoista nuoren parhaan mahdollisen hoidon saavuttamiseksi (emt., 140,-141.)

Laitoksissa tapahtuva katkaisu- tai vieroitushoito on ympärivuorokautista laitoshoidoa, jonka pituus määrittyy asiakkaan tarpeiden mukaan. Tavoitteena on yleensä huumeiden käytön katkaisu ja jatkohoidon suunnittelu. Lyhyemmistä katkaisu- ja vieroitushoitajaksoista voidaan siirtyä pidempään kuntouttavaan laitoshoitoon. Kuntouttavan hoidon tavoitteena on yleensä siirtyminen tuetusti avohoitoon. (Varjonen ym. 2014, 63). Nuoren alaikäisen kohdalla laitoshoido on käytännössä lastensuojelulain tai mielenterveyslain mukaista hoitoa. Lastensuojelulain mukaista hoitoa voivat saada alle 18-vuotiaat, mielenterveyslaki pätee myös täysi-ikäisiin. Lastensuojelulain mukaiseen laitoshoitoon, eli lastensuojelulain mukaiseen sijoitukseen, päädytään silloin, kun avohuollon tukitoimet on todettu riittämättömiksi ja lapsi tai nuori esimerkiksi vaarantaa käytöksellään, tässä päihteiden käytöllään, itseään. Lastensuojelulaki mahdollistaa myös erityisensuolenpidon jaksot laitoksessa, jol-

loin lapsen tai nuoren liikkumista voidaan rajoittaa ja täten pyrkiä huumeiden tai muiden päihteiden käytön katkaisemiseen. Lastensuojelulain perusteella nuori voidaan sijoittaa lastensuojelulaitokseen myös vastentahtoisesti. (Marttunen & Pirkola 2001: 1591–1597.)

Alaikäisen nuoren hoidon voi toteuttaa myös päihdepalvelujen piiriin kuuluvassa yksikössä, mutta tällöin hoidon tulee olla suostumuksellista (Dahl & Hirschovits 2002, 307). Mielenterveyslaki edellyttää tahdosta riippumattoman hoidon perusteeksi vakavaa mielenterveyden häiriötä. Pelkän päihderiippuvuuden ei ole ajateltu täyttävän tätä kriteeriä, vaan lisäksi nuorella tulee olla esimerkiksi mieliala- tai ahdistuneisuushäiriötä. Päihdehuoltolaki ei puolestaan juurikaan käytetä nuorten ongelmakäytön yhteydessä ja tahdonvastaisessa päihdehoidossa. (Marttunen & Pirkola 2001: 1591–1597.)

3.4 Huumetestit osana nuorten hoitoa

Aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta nuorten huumehoitoon liittyen nousevat esille käytännöt huumetestien suhteen. Huumetestit ovat saaneet osakseen myös kritiikkiä liittyen yksilön itsemääräämisoikeuteen ja seulojen epäluotettavuuteen. Kaikki huumausaineet eivät näy testituloksissa ja testit voivat antaa myös virheellisiä tuloksia suuntaan tai toiseen. (Virokannas 2004, 90.) Huumetestauksen tulisi perustua aina testattavan omaan etuun. Pelkkä testaus ilman mahdollisten tukitoimenpiteiden tai hoidon tarjoamista ei ole eettistä (Lindqvist, Virokannas & Voutilainen 2001, 103.) Lastensuojelulain 66 § 2 momentin mukaan lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen kohdalla voidaan suorittaa henkilönkatsaus, joka voi olla esimerkiksi virtsanäytteen ottaminen, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on käyttänyt sellaisia päihdyttäviä aineita, joilla lapsi on voinut vaarantaa muun muassa omaa terveyttään (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Virokannaksen (2004, 90) mukaan huumetestit, "seulat" ovat sellainen aihe, joka ilmeni nuorten puheissa hänen haastatellessaan huumehoitoyksikön nuoria; kaikki hänen haastattelemansa nuoret olivat nostaneet huumetestit esille haastatteluissa, vaikka hän ei ollut niistä erikseen kysynyt. Näin ollen huumetestit ovat saaneet oleellisen merkityksen nuorten

kokemuksista hoidossa. Useimmiten huumetestit ovat ensimmäisen kerran tulleet nuorille ajankohtaisiksi ennen huumehoitoon, lastensuojelulaitokseen sijoittamista. Jollekin oli noussut epäily nuoren huumeiden käytöstä ja se haluttiin todentaa testillä. Toisen kerran huumetestit olivat osana nuorten elämää heidän ollessaan hoidossa, jolloin huumeiden käytön lopettamista kontrolloidaan testauksen avulla. Kolmas vaihe, johon nuoret puheissaan sijoittivat huumetestit, oli ns. jälkivaihe, jolloin laitoshoidon jälkeen tavoitellaan negatiivisia huumetestituloksia päihteettömyyden varmistamiseksi. Tämä kolmas vaihe ei Virokannaksen mukaan tullut kovinkaan monen nuoren puheissa esille, eli puhe ei ollut suuntautunut tulevaisuuteen. (Virokannas 2004, 92.)

Susanna Hoikkala (2011) on tutkinut huumetestautuksen käytäntöjä lastensuojelulaitoksessa. Nuoren huumeiden käyttöä halutaan kontrolloida testein, ja tämä kontrollin tarve lähtee huolesta nuoren mahdollisesta huumeiden käytöstä. Tällöin myös vallankäytön kysymykset ovat pinnalla. Nuorten huumetestauksessa yhdistyykin sosiaalityölle ominainen tuen ja kontrollin suhde. Nuorten huumetestausta perustellaan usein lapsen tai nuoren oikeusturvan toteutumisella; näytteen antamalla lapsi tai nuori voi todistaa huumeiden käyttämättömyytensä. Esille nousee myös se, että vaikka huumetestaukseen osallistuminen on vapaaehtoista, saatetaan näytteen antamatta jättäminen tulkita positiiviseksi tulokseksi. Myös jonkin huumeaineen, esimerkiksi kannabiksen käytön myöntämisen ja tämän perusteella testistä kieltäytymisen saatetaan ajatella liittyvän jonkin muun huumeaineen käytön piilotteluun. (emt., 269.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

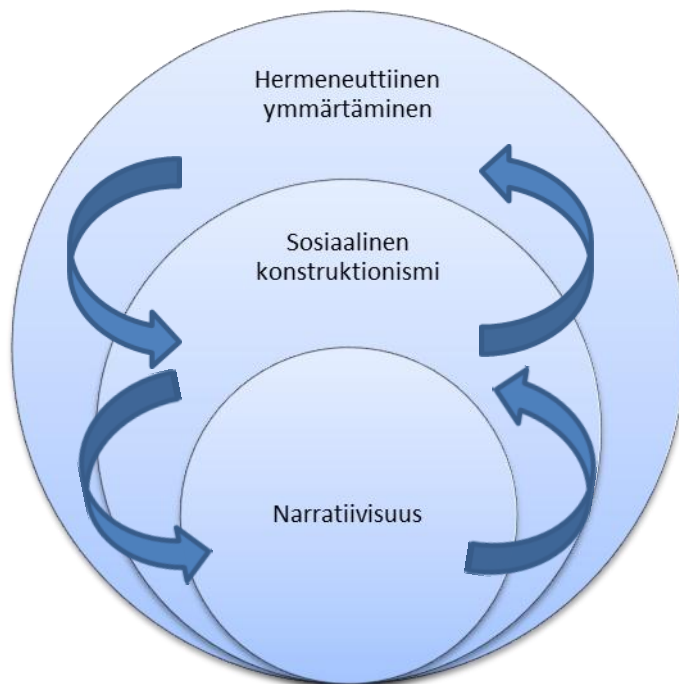
4.1 Tutkimuskysymykset ja näkökulma

Tutkimustani on ohjannut yksi pääkysymys: Minkälaista on alaikäisen nuoren huumeiden käyttö aikuisiän kertomuksissa? Olen tarkentanut pääkysymystäni neljällä alakysymyksellä: Mitkä tekijät nuoren aikuisen itsensä mielestä ovat vaikuttaneet huumeiden käytön aloittamiseen, minkälaista mahdollista piilottelua tai salailua huumeiden käyttöön on liittynyt, miten nuoren huumeiden käyttöön on mahdollisesti puututtu ja miten nuori on kokenut puuttumisen. Keskityin tutkimuksessa tarkastelemaan enimmäkseen muiden huumeiden kuin kannabiksen käyttöön liittyviä ilmiöitä ja tekijöitä. Tämä perustuu siihen, että tekemäni kandidaatin tutkimuksen tulokset kertoivat, ettei nuorilla juurikaan ole muiden huumeiden kuin kannabiksen käyttöä. Tämän vuoksi halusin keskittyä siihen marginaaliryhmään, jolla on myös alaikäisenä ollut muiden huumeiden käyttöä.

Toteutin tutkimuksen narratiivisesta näkökulmasta, jolloin kohdistin mielenkiinnon nuorten aikuisten kertomuksiin heidän nuoruudestaan päihteidenkäyttäjänä. Narratiivista lähestymistapaa hyödynsin siinä, miten todellisuus näyttäytyy nuorten aikuisten kertomuksissa ja minkälaisia merkityksiä he antavat asioille omissa tarinoissaan. Narratiivisessa tutkimuksessa tarinat toimivat merkityksien välittäjinä ja rakentajina. Kertomukset kertovat yksilön elämän lisäksi myös ympäröivästä kulttuurista. Kertomukset ilmentävät tarinallisuuden kautta aina kulttuurista todellisuutta, kuten moraalijärjestyksiä ja uskomuksia. (Hänninen 2008, 122.)

Narratiivinen lähestymistapa pohjautuu konstruktivistiseen näkemykseen, joka määrittää taustalla vallitsevaa käsitystä tiedosta ja sen olemuksesta (Burr 1995, 6). Tutkimukseni teoreettinen viitekehys pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin, joka määrittelee tutkimukseni tiedonmuodostustapaa; tutkimusaineistoni rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa haastateltavan ja haastattelijan välillä. Narratiivisuuteen ja sosiaaliseen konstruktionismiin kietoutuu vahvasti hermeneuttinen ymmärtäminen, joka toimii tutkimuksessani

pohjana ymmärryksen rakentamisessa ja tulkintojen muodostamisessa. Alla on esitetty kuvio (Kuvio 1), joka kuvaa teoreettisten lähestymistapojen keskinäisiä sitoumuksia.

Kuvio 1. Teoreettisten lähestymistapojen keskinäiset sitoumukset.

Hermeneuttinen ymmärtäminen on tutkimuksen taustalla vaikuttava laaja kehys, johon sosiaalisen konstruktioismin näkökulma liittyy tiiviisti. Nämä tiedonmuodostustavat ovat ohjanneet ymmärtämystäni ja tulkintoja tutkimusaineiston narratiiveista. Kuviossa 1 esitetyt nuolet kuvaavat teoreettisten lähestymistapojen keskinäistä kommunikointia ja yhteyttä toisiinsa.

4.2 Hermeneuttinen ymmärtäminen

Hermeneuttisen filosofian merkittävänä taustahahmoina voidaan pitää saksalaisia Hans-Georg Gadameria (1900–2002) ja Martin Heideggeriä (1889–1976). Molemmat olivat merkittäviä 1900-luvun filosofeja. Gadamerin mukaan hermeneutiikka ei ole mikään yksittäinen metodi, vaan teoria siitä, mitä ajattelu on. Heidegger määritteli ymmärtämisen maailmassa olemisen tapana. Filosofista hermeneutiikkaa voidaankin luonnehtia teoriaksi ”elämästä ymmärtämisenä”. Gadamerin mukaan hermeneutiikan tehtävänä on korjata jollakin tavalla puutteellista tai vaillinaista ymmärrystä. Hermeneuttisessa ajattelussa pyritään ymmärtämään toisen elämisaailmaa ja tiedostamaan, ettei se ole sama kuin tutkijan elämisaailma. Toisen täydellinen ymmärtäminen ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä tutkija ymmärtää ja tulkitsee tutkittavan elämisaailmaa tilannekontekstissa ja omien kokemustensa sekä elämystensä kautta. (Karma 1983, 92–95.)

Hermeneuttisen tiedonkäsityksen mukaan yksilöllä, siis myös tutkijalla, on ennakkokäsityksiä tutkimuskohteestaan (Gadamer 2004). Minulla on ennakkokäsitys nuorten huumeiden käytöstä ja tämä saattaa ohjata myös tulkintoja, joita teen. Ennakkokäsitykseni nuorten huumeiden käytöstä liittyy huumekekeilujen yleisyyteen ja siihen, että nuorilla on käsitykseni mukaan enemmän huumeiden kokeilua ja käyttöä, mitä tulee ilmi. Hermeneutiikassa ymmärtäminen kuvataan kehämäisenä ja nähdään liikkuvana, jolloin puhutaan hermeneuttisesta kehästä, joka näyttäytyy spiraalimaisena. Tutkijan tehdessä tulkintaa oivaltaminen ja ymmärtäminen vuorottelevat keskenään. Kun oivaltaminen ja ymmärtäminen ovat tapahtuneet, palataan takaisin lähtökohtaan, josta muodostuu taas uusi lähtökohta, joka puolestaan vaatii oivaltamista ja ymmärtämistä. Tällöin muodostuu hermeneuttinen kehä. Oivaltamisen ja ymmärtämisen tuottamaa tulkintaehdotusta koetellaan tekemällä taas uusi katsaus aineistoon. Tämän tavoitteena on löytää uskottavin tulkinta siitä, mitä tutkittava on tarkoittanut. (Gadamer 2004; Laine 2007, 37.) Hermeneuttisella kehällä tarkoitetaan siis tutkijan käymää vuoropuhelua aineiston kanssa, jonka kautta tutkija pystyy huomioimaan avoimemmin tutkittavan näkökulmia. (Laine 2007, 36–37.)

Laine (2007, 36) tuo esille, että hermeneutiikan näkökulmasta aineistoa hankkiessaan tutkija tekee välitöntä analyysia ja tulkintoja jo haastateltavaa kuunnellessaan. Kun tutkija alkaa käydä aineistoaan uudestaan läpi, hänen tulee ottaa etäisyyttä aiempiin tulkintoihinsa, jolloin aineisto näyttää toisenlaisena ja tutkija voi tehdä uuden tulkinnan tutkittavien ilmaisujen merkityksistä. (emt., 36.) Aineistoon palaaminen onkin auttanut syventämään ymmärrystäni ja vapautumaan ensimmäisistä, alkuperäisistä tulkinnoista.

4.3 Näkökulmana narratiivisuus ja sosiaalinen konstruktionismi

Narratiivisuudesta puhuttaessa monet käyttävät tarinan ja kertomuksen käsitettä rinnakkain varsinkin yhteiskuntatieteissä. Kuitenkin esimerkiksi kirjallisuuden tutkimuksessa näiden käsitteiden välille tehdään selvä ero. Hyvärinen (2006) mukaan tarinan käsite viittaa ajalliseen kokonaisuuteen, kun taas kertomuksen käsite johonkin tapahtumakulkuun. Tarinassa on juoni, joka yhdistää sen eri vaiheet toisiinsa. Yhdestä tarinasta voi olla useita eri kertomuksia ja toisaalta taas kertomus voi sisältää useita eri tarinoita. (emt., 2006; Hänninen 2002, 19–20.) Käytän tässä tutkimuksessa ensisijaisesti tarinan käsitettä, pyysin haastateltavia kertomaan minulle tarinan nuoruudestaan. Tarinat toimivat tutkimuksessani merkitysten välittäjinä, kuten Hänninenkin (2002, 34) narratiivisuutta kuvaa.

Narratiiviseksi haastatteluksi voidaan määritellä haastattelu, jossa tutkija pyytää haastateltavilta kertomuksia sekä esittää sellaisia kysymyksiä, joihin olettaa saavansa vastaukseksi kertomuksia. Narratiivisen haastattelun tavoitteena on saada mahdollisimman yksilöllisiä, yksityiskohtaisia ja laajoja kertomuksia ja näistä tekijöistä johtuen haastattelut eivät välttämättä ole kovinkaan strukturoituja. Narratiivisen haastattelun suunnittelu ja toteutus vaatii tutkijalta kontrollista luopumista ja haastateltavalle vallan antamista enemmän kuin mitä haastatteluissa on ehkä perinteisesti annettu. (Hänninen 2008, 126.)

Narratiivisessa haastattelussa on ajatuksena, että tutkija saa vastaukseksi tarinoita tai kertomuksia. Narratiivisen haastattelun tekemiseen ei ole yhtä ainoaa oikeaa tapaa, vaan haastattelut voivat olla hyvin erityyppisiä riippuen muun muassa aihepiiristä. (Hyvärinen &

Löytyniemi 2005, 189–194.) Narratiivinen haastattelu etenee yleensä siten, että tutkija pyytää haastateltavaa kertomaan tarinan jostakin aihepiiristä, laajimmillaan koko haastateltavan elämänkerran. Haastateltavan kertoessa tutkija keskittyy kuuntelemaan aktiivisesti, eikä keskeytä haastateltavaa. Vasta haastateltavan lopetettua puheensa on tutkijan aika esittää mahdollisia tarkentavia kysymyksiä. Aluksi tutkija esittää tarkentavia kysymyksiä liittyen siihen, mitä haastateltava on jo kertonut. Vasta näiden kysymysten ja niihin saatujen vastausten jälkeen tutkija voi esittää kysymyksiä, joiden aiheet eivät ole tulleet aiemmin haastattelussa esille, ja jotka ovat kuitenkin tutkimuksen kannalta oleellisia. Tämän tyyppinen haastattelun rakenne perustuu siihen, että tarinat ja kertomukset pysyvät mahdollisimman aitoina. (Hyvärinen & Löytyniemi 2005, 194–198.)

Toteutin haastattelut melko pitkälle narratiivisen haastattelun periaatteita noudattaen. Toisaalta haastatteluissani oli myös elementtejä teemahaastattelusta valmiiksi pohdittujen teemojen vuoksi (ks. Liite3). Teemahaastattelussa haastattelijalla on olemassa valmiiksi mietityt aihealueet, joista hän haluaa saada tietoa (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48.) Kuitenkin etukäteen pohtimani teemat, joista halusin saada haastattelun avulla tietoa, tulivat esille haastateltavien tarinoissa ilman, että kysyin niistä. Tärkeintä oli antaa haastateltavien kertoa omaa tarinaansa ja niitä asioita, joita he pitävät merkityksellisinä.

Sosiaalisen konstruktionismin ajattelumalli perustuu pitkälti Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmannin alun perin vuonna 1966 ilmestyneeseen teokseen *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* (*The Social Construction of Reality*). Bergerin ja Luckmannin (1966/1994) ajatuksiin kuuluu, että ihmiset yhdessä luovat ja ylläpitävät kaikkia sosiaalisia ilmiöitä sosiaalisten käytäntöjen kautta. Todellisuus siis rakentuu sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Jaettua todellisuutta ei ole olemassa missään yleisessä mielessä, vaan todellisuus on sitä, minkä ajatellaan olevan todellisuutta. Toisin sanoen mitään ei varsinaisesti ole olemassa, ennen kuin se on sosiaalisesti rakennettu, eikä mikään ole pysyvää, ellei sitä jatkuvasti rakenneta uudelleen. (Burr 1995, 9–14.)

Konstruktionismissa ydinajatus on, että ihminen rakentaa tiedon aikaisemman tietonsa ja kokemuksensa varaan, jolloin hänen näkemyksensä asioista muuttaa muotoaan sitä mukaa,

kun hän saa uusia kokemuksia ja keskustelee niistä muiden kanssa. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta tieto ei siis ole tietoa puhtaasta ja pysyvästä todellisuudesta, vaan tieto on jostakin näkökulmasta, jotakin tarkoitusta varten ja jossakin sosiaalisessa suhteessa merkityksellistä tietoa. (Burr 1995.) Narratiivinen lähestyminen tutkimuksen aineistoa kohtaan sopii hyvin yhteen sosiaalisen konstruktionismin lähtökohtien kanssa, koska sen mukaan maailma on syntynyt kertomuksista ja merkityksistä, ja sitä voidaan lukea ja tulkita kuin tekstiä (Saastamoinen 1999, 168).

4.4 Aineiston keruu

Tutkimuksen aineiston keruun toteutin narratiivisena haastatteluna. Haastatteluissa pyysin haastateltavia kertomaan oman tarinansa, kertomaan tarinan siitä ajasta, jolloin hän oli alaikäinen ja käytti huumeita. Haastattelut olivat hyvin vapaamuotoisia ja avoimia, mutta kuitenkin minulla oli mietitty valmiiksi teemoja ja apukysymyksiä, joiden suuntaan olisin pystynyt kerrontaa tarvittaessa ohjaamaan (ks. Liite 3.).

Haastateltavat rekrytoin erään kaupungin päihdepalvelujen sosiaali- ja terveysneuvontapisteen kautta. Valitsin tämän kyseisen paikan aineiston keruupaikaksi, koska sosiaali- ja terveysneuvontapisteessä asioi aktiivisesti huumeita käyttäviä henkilöitä ja uskoin sitä kautta tavoittavani tutkimuksen kohderyhmää. Pyrkimykseni oli saada 6–8 haastateltavaa, joiden tuli mielellään olla alle 25-vuotiaita. Edellä mainittuun haastateltavien ikärajaukseen päädyin siksi, että heidän nuoruudestaan ei ole aikaa noin kymmentä vuotta enempää. Tällöin asiat saattavat olla vielä tuoreemmassa muistissa ja palvelujärjestelmä muun muassa nuorten päihdehoidon kannalta on ollut suhteellisen samanlainen kuin tänä päivänäkin. Tämä ikärajaus haastateltavien suhteen osoittautui kuitenkin toimimattomaksi haastateltavien vaikean tavoittamisen vuoksi, joten jouduin luopumaan näin tiukasta rajauksesta. Jälkikäteen koin kuitenkin hyväksi sen, että haastateltavia oli suuremmalla ikäkaumalla.

Sain tutkimukseeni seitsemän haastateltavaa. Näihin haastateltuihin päädyin sillä perusteella, että he olivat halukkaita osallistumaan tutkimukseen kertomalla tarinansa ja antamalla sen käyttöni. Haastateltavani olivat 20–43 ikävuoden väliltä ja haastateltavissa oli molempien sukupuolen edustajia, miehiä neljä ja naisia kolme. Yli 30-vuotiaita haastateltavia oli miehistä kaksi ja naisista yksi ja loput haastateltavat olivat 20–29-vuotiaita. Haastattelussa pyysin haastateltavaa kertomaan minulle tarinan nuoruudestaan, siitä ajasta, kun haastateltava on ollut alaikäinen. Yhdelläkään haastateltavalla ei ollut vaikeuksia oman tarinansa kertomisessa, vaan haastattelutilanteissa he olivat lähes yksinomaan äänessä, eikä haastattelijan ääntä kuulu nauhoitteissa kuin muutamissa kohdissa.

Olin sopinut sosiaali- ja terveysneuvontapisteen kanssa elokuun kahdelle ensimmäiselle viikolle yhteensä kolme päivää, jolloin olin paikalla sosiaali- ja terveysneuvontapisteessä markkinoimassa tutkimustani, sopimassa haastatteluajankoja ja tekemässä haastatteluja. Koska en tavoittanut näinä päivinä tarpeeksi haastateltavia, olin paikalla sosiaali- ja terveysneuvontapisteessä tekemässä haastatteluja lisäksi kahtena muuna päivänä elokuussa. Ennen näitä elokuun ensimmäisiä viikkoja toimitin sosiaali- ja terveysneuvontapisteeseen heinäkuun puolen välin jälkeen ilmoitustaululle kiinnitettävän haastattelupyynnön (ks. Liite 1). Lisäksi toimitin samaan aikaan sosiaali- ja terveysneuvontapisteen asiointitiskille sijoitettavia lyhyempiä ja ytimekkäämpiä mainoksia tulevasta tutkimuksestani (ks. Liite 2). Nämä ilmoitukset sisälsivät myös yhteystietoni, ja sosiaali- ja terveysneuvontapisteen asiakkaat saivat halutessaan ottaa tämän mainoksen mukaansa. En kuitenkaan saanut yhtään yhteydenottoa haastatteluihin liittyen.

Haastateltavien sukupuolen osalta toivoin saavani haastateltavia tasapuolisesti niin miehistä kuin naisistakin, koska tarkoitukseni ei ollut tutkia ainoastaan tietyn sukupuolen edustajien kokemuksia aiheesta. Tutkimukseni kannalta oleellisen kohderyhmän tavoittaminen olisi voinut olla hankalaa muuta kautta kuin sosiaali- ja terveysneuvontapisteen, jossa asioi vuositasolla useita satoja, jopa tuhansia huumeiden käyttäjiä. Koska tutkimukseni kohderyhmänä ovat huumeiden käyttäjät, on tämän kohderyhmän valinnalla vaikutuksia myös tutkimustuloksiin. Tutkimustulokset eivät näin ollen ole yleistettävissä valtaväestön kokemuksiin nuoruuden aikaisesta päihteiden käytöstä, vaan tutkimustulokset kertovat nimenomaan marginaaliryhmän kokemuksia heidän nuoruuden aikaisesta huumeiden käytöstään.

4.5 Aineiston analyysi

Narratiivista aineistoa voi analysoida monilla eri tavoilla. Hänninen (2008) tuo esille, että narratiivisessa tutkimuksessa analyysitapa on yleensä melko vapaamuotoinen ja se tarkentuu vasta tutkimuksen ja analyysin edetessä. Analyysissä tutkija muodostaa omaa tulkinsa aineistosta. (emt., 137.). Myös sisällönanalyysi sopii laajojen kirjallisten aineistojen analyysiin ja sillä pyritään saamaan tiivistetty kuvaus aineistosta johtopäätösten tekoa varten (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–96, 103).

Hyvärinen (2006, 17) esittelee neljä mallia, joiden avulla narratiivista analyysiä voi tehdä. Mallit eivät ole toisiaan poissulkevia. Näitä malleja ovat temaattinen analyysi tai sisällön analyysi, kertomusten luokittelu kokonaishahmottelun perusteella, kertomusten kulun yksityiskohtien analyysi sekä kertomusten vuorovaikutuksellisen tuottamisen analyysi. Heikkisen (2007, 121) mukaan narratiivista aineistoa voi analysoida narratiivisella analyysillä, jolloin tarinoista rakennetaan uusia tarinoita tai narratiivien analyysillä, jolloin keskitytään olemassa oleviin tarinoihin ja niissä esiintyviin merkityksiin. Myös Catherine Riessman (2005, 2) jaottelee narratiivisen analyysin tavat neljään eri tyyppiin: temaattiseen analyysiin, rakenneanalyysiin, vuorovaikutuksen analyysiin ja performatiiviseen analyysiin.

Aineiston analyysin toteutin narratiivien analyysillä. Analyysitapa on hyvin lähellä temaattista analyysia, koska luokittelin aineiston haastateltavien kertomuksissa esiintyneiden teemojen avulla. Lukiessani litteroimaani aineistoa, huomasin siellä toistuvan eri haastattelussa samat teemat. Keskityin analyysissä kertomusten sisältöön ja tarkastelin kuinka haastatellut ovat kokeneet nuoruutensa aikaisen huumeiden käytön ja minkälaisia merkityksiä he antavat tarinoissaan huumeiden käyttöönsä liittyville tekijöille ja kuinka he tulkitsevat niitä nyt aikuisina. Riessmanin (2008, 53–54) esittelemiin analyysitapoihin verrattuna tein siis temaattista narratiivista analyysia. Tyypillistä temaattiselle analysointitavalle on tutkia, mitä haastateltavat sanovat, ei niinkään sitä, miten he sanovat (emt., 2). Osittain analyysissäni on elementtejä myös sisällön analyysistä, koska aineiston analyysirunko on muodostunut osittain aineistolähtöisesti.

Litteroinnin aluksi kuuntelin kaikki haastattelut läpi ennen kuin aloin kirjoittamaan niitä auki. Tämän jälkeen purin kaikki haastatteluni litteroimalla ne ja luin tekstejä useaan kertaan. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 32 sivua. Kokosin haastatelluista taulukon (ks. Liite 4), johon koostin taustatiedot haastatelluista sekä kunkin haastattelussa esiin nousseet pääteemat. Aineistoa luettuani huomasin niissä tiettyjä toistuvia teemoja, joita aloin sitten myös ihan tietoisesti niistä etsiä. Teemat olivat taustateorian ja haastattelun teemojen kanssa hyvin yhdenmukaisia. Lisäksi haastatteluissa esiintyi teemoja, joita en ollut taustateoriassani ottanut huomioon. Hyvärinen (2006, 17) korostaa, että teemoja eritellessä on kiinnitettävä huomiota siihen, etteivät ne irtaudu alkuperäisestä tarinasta. Tämän vuoksi tein tarkat merkinnät siitä, kenen haastattelua olin kulloinkin analysoimassa.

Aineistoni rakentuu siis seitsemästä litteroidusta haastattelusta. Aineiston analyysissä olen käyttänyt melko paljon suoria lainauksia haastatteluista, jotta haastateltavien ääni tulisi aidosti esille. Lainaukset on erotettu muusta tekstistä lainausmerkein ja lainausten lopussa on merkintä, kenen haastattelusta lainaus on. Esittelen viidennessä luvussa aineiston analyysin pohjalta tekemäni päätelmät ja havainnot litteroidusta tutkimusaineistosta. Aineistoni analyysirunko muodostui taustateorian viitekehystä sekä haastateltavien kertomista tekijöistä liittyen heidän nuoruuden aikaiseen huumeiden käyttöön.

Viidennessä luvussa esittämäni analyysi on tiivistetty ja koottu kuvaus aineistostani ilman taustateoriaan peilaamista. Halusin pitää tämän varsinaisen tutkimustuloksia käsittelevän luvun vapaana taustateoriaan viittauksista, jolloin uskon sen kertovan parhaiten haastateltujen tarinaa. Tämän jälkeen kokoan aineiston analyysini yhteen ja vertaan sekä käyn sitä läpi taustateoriaan peilaten.

4.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyydestä on pidettävä huolta tutkimuksen teon kaikissa vaiheissa. Tutkijan tulee erottaa ja irrottaa omat ennako-oletuksensa tutkittavien näkökulmista ja analyysin tulee tapahtua aineiston pohjalta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkimukseen eettisyyden ja luotettavuuteen vaikuttaa suuresti tutkijan toiminta.

Haastattelujen toteuttaminen, litterointi ja analyysi sekä tulkinta vaikuttavat suorasti tutkimuksen luotettavuuteen. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 189.) Omat ennakko-oletukseni nuorten päihteiden käytöstä pohjautuivat vahvasti työhistoriaani, jossa nuorten päihteiden käyttö on näyttäytynyt yleisenä. Haastattelutilanteissa en kuitenkaan tuonut esille työhistoriaani, vaan esittäydyin haastatelluille ainoastaan opiskelijana ja tutkimuksen tekijänä, jotta ammattini ei vaikuttaisi siihen, minkälaista tarinaa haastatellut minulle kertovat. Myöhemmin aineistoa käsitellessäni pyrin pidättäytymään ainoastaan tutkijan roolissa, enkä kokenut omien käsitysteni vaikuttavan analyysin tekemiseen. Kiinnitin huomiota kuitenkin siihen, että omat käsitykseni nuorten huumeiden käytöstä olivat melko samansuuntaisia haastateltujen tarinoiden kanssa.

Haastatelluille tulee antaa kaikki tarpeellinen tieto tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta sekä haastateltaville tulee taata anonymiteetti (Hirsjärvi & Hurme 2011, 96). Paikassa, josta keräsin aineistoni, asiointi tapahtuu anonymisti nimimerkillä. Haastatteluissa takasin haastateltaville ehdottoman anonymiteetin, eikä minun haastattelijana ollut tarpeen saada tietää heidän henkilöllisyyttään tai sosiaali- ja terveysneuvontapisteessä heidän käyttämänsä nimimerkkiä. Tämän vuoksi pyysin haastateltavien suostumuksen tutkimukseen osallistumiseen vain suullisesti haastattelujen alussa, vaikka minulla oli kohdeorganisaatiosta saatu tutkimuslupa. Myös haastatelluille itselleen oli tärkeää heidän anonymiteetin säilyminen. Haastattelujen alussa kerroin haastatelluille tarkasti tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista. Toin esille myös, että voimme keskeyttää haastattelun mikäli he tulevat toisiin aatoksiin kesken haastattelun. Tutkimuksesta ei voi tunnistaa haastateltavia ja haastateltujen anonymiteetin takaamiseksi en myöskään mainitse tutkimuksessa kuntaa, jossa haastattelut on tehty. Nauhoitin haastattelut haastateltujen luvalla niiden myöhempää purkamista varten ja purkamisen jälkeen hävitin tallenteet. Tallenteita ei päässyt kuulemaan kukaan muu.

Sosiaali- ja terveysneuvontapisteen henkilökunta näki, keitä haastattelin, koska haastattelut tapahtuvat heidän tiloissaan. Tällä ei kuitenkaan tule olemaan vaikutusta haastateltavien asiointiin jatkossa sosiaali- ja terveysneuvontapisteessä, koska valmiista tutkimuksesta ei pysty haastateltavia tunnistamaan. Haastattelut toteutettiin sosiaali- ja terveysneuvonnan tiloissa kahden kesken haastattelijan ja haastateltavan välillä. Tutkimustuloksia käsittele-

vässä luvussa on suoria lainauksia haastatteluista ja lainausten loppuun olen merkinnyt koodilla H1, H2 ja niin edelleen sen, kenen haastattelusta on kyse. Taulukoin haastattelut analyysivaiheessa ja taulukosta selviää haastatellun taustatietojen lisäksi haastattelussa esiin tulleet teemat (ks. Liite 4). En kuitenkaan kirjoittanut taulukkoon (ks. Liite 4) haastateltujen tarkkaa ikää, vaan ainoastaan ikäjakauman, jonka sisälle he asettuvat, jotta haastattelusta annettu tieto ei olisi yksilöitävissä.

Aktiivisesti huumausaineita käyttävän henkilön haastatteluun liittyy erityislaatuisia eettisiä kysymyksiä, muun muassa päihtyneen henkilön haastattelemisen. Kuitenkaan en oleta aktiivisesti huumausaineita käyttävältä henkilöltä päihteettömyyttä haastattelutilanteessa, mutta haastateltavan päihtymistila oli arvioitava "silmämääräisesti" ennen haastattelua ja mikäli haastateltava olisi vaikuttanut liian päihtyneeltä, ei haastattelua olisi voinut toteuttaa. Toisaalta näkisin myös epäeettisen kohdan siinä, jos haastattelisin aktiivisesti huumausaineita käyttävää henkilöä silloin, kun hän ei ole huumausaineen vaikutuksen alaisena, jolloin hänellä saattaisi olla esimerkiksi voimakkaita vieroitusoireita ja niistä johtuen heikentynyt toimintakyky. Kukaan haastatelluista ei ollut kovin voimakkaasti päihtynyt haastattelutilanteessa, eikä yhtäkään haastattelua tarvinnut keskeyttää. Kaikki haastatellut olivat hyvin orientoituneita haastattelutilanteissa.

5 TARINOITA NUORUDESTA

5.1 Päihdeura

Otsikoin tämän alakappaleen Dahlin ja Hirschovitsin (2002) käyttämää termiä ”päihdeura” lainaten, koska jokainen haastateltava alkoi kertoa omaa tarinaansa aloittaen päihdehistorian läpikäymisellä ja päihteiden käytön etenemisellä huumausaineesta toiseen, edeten kokeiluvaiheesta kohti jatkuvampaa käyttöä. Haastateltavista yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat aloittaneet huumeiden käyttönsä kannabiksen polttamisella. Yksi haastateltava kertoi, ettei hän ollut juonut edes alkoholia ennen ensimmäistä kannabiskokeiluaan, muut haastateltavat kertoivat aloittaneensa alkoholin käytön 10–13-vuotiaana, jonka jälkeen cannabis tuli melko nopeasti alkoholin käytön rinnalle tai korvasi sen. Muista haastatelluista poiketen yksi haastateltavista kertoi huumeiden käytön ensikokeilunsa olleen metamfetamiinin käyttö suonensisäisesti. Tämän jälkeen hän kertoi kuitenkin alkaneensa hyvin pian käyttämään kannabista, sen ikään kuin kuuluessa asiaan.

”ei siit menny kauankaa ku, sit mä tottakai rupesin polttelee pilvee ja tommosta.” (H2)

Haastateltavien tarinoissa huumeiden käyttö eteni hyvin samankaltaisesti toisiinsa nähden. Jokainen haastateltava kertoi siirtyneensä kannabiksen käytön aloittamisen jälkeen vuoden tai kahden kuluessa amfetamiinin käyttöön, kannabiksen käytön pysyessä kuitenkin rinnalla. Haastattelussa tämä nähtiin luonnollisena jatkumona huumeiden käytön etenemisessä. Eräs haastatelluista kuvailikin, että ainakin hänen kohdallaan huumeiden käyttö on edennyt kuin oppikirjoissa ikään:

”Tosi nuorena kans sillee ne ekat [...] et eihän se nyt ihan aina mee niinku kirjoissa et hasis ja siitä kovemmil aineil, mut kyl se nyt omalla kohtaa on aika sitä linjaa menny.” (H1)

Myös erilaiset lääkkeet, bentsodiatsepiini ja opioidit, tulivat viidellä haastateltavalla seitsemästä mukaan kuvioihin hyvin samanaikaisesti amfetamiinin käytön kanssa. Ekstaasikokeiluja oli myös jokaisella haastateltavalla alaikäisenä. Huumeiden suonensisäisen käytön oli aloittanut alaikäisenä viisi haastateltavaa. Heillä suonensisäinen käyttö oli alkanut 14–17-vuotiaana. Psykedeelejä, kuten LSD:tä ja sieniä, oli haastatelluista käyttänyt alaikäisenä kolme. Muuntohuumeita, kuten MDPV:tä tai Bromo Dragonfly:ta, kertoi haastatelluista kolme käyttäneensä ja varsinkin MDPV:n he kuvailivat olleen välittömästi addiktoiva ja vahvasti ihmisen persoonallisuutta muuttava. Toisaalta myös kannabis koettiin hyvin koukuttavana, mutta ei niinkään fyysisesti kuin psyykkisesti.

”Mut et kyl siihen [kannabikseen] saman tien jäi niin nalkkiin ainaki itte, [...] periaattees ei sinänsä niinku kiinnostosta ne huumeet, en mä niist sinänsä ollu mitenkää kiinnostunu sen kummosemmin, mut et sit ku niit kokeili ni se oli vaan sit, jotenki vei mukanaan.” (H1)

Neljä haastateltavaa pohti tarinoissaan sitä, kuinka todella nuoria he olivat olleet huumeiden käytön aloittaessaan. Katsoessaan taaksepäin omaa elämäänsä he kokivat olleensa vielä aivan lapsia huumeiden käytön alkaessa ja narkomaanikulttuuriin kohti siirtyessään. Haastatelluista kaikki kertoivat käyttävänsä edelleen aktiivisesti huumeita. Osa heidän käyttämistään ja kokeilemistään aineista oli jäänyt vuosien varrella pois. Viisi haastateltavaa kertoi käyttävänsä huumeiden lisäksi edelleen myös alkoholia, kaksi haastateltavista kertoi alkoholin käyttönsä olevan hyvin vähäistä. Lähes jokainen haastateltu toi esille sen, kuinka eri aineiden, lääkkeiden ja alkoholin sekakäyttö on hyvin tyypillistä nuorille.

”Siis, amfetamiinia, MDPV:tä, pilvee joskus poltin, vähän niinku kaikkee, bentsoja, joskus ekstaasia kokeilin, ihan kaikkee mahollista.” (H2)

Haastateltavista kuusi kuvasi nuoruuttaan hyvin päihdehakuiseksi ja -myönteiseksi. Käytetyllä aineella ei niinkään ollut väliä kuin sillä, että vain sai jotain ainetta. Haastateltavien

kertomuksista kuului läpi suuri välinpitämättömyys omaa itseään ja ympäristöään kohtaan, jonka huumeiden käyttö ja siitä seurannut riippuvuus sai aikaan.

”Söin siinä joku kymmenisen vuotta niitä nappeja ja muuta, ihan kaikkee sekaisin, olin 15 ehkä, kaikkii vaan mitä sain käsiin, ei ollu niin välii.” (H5)

5.2 Huumeiden kokeiluun ja käyttöön johtaneita syitä

Haastateltavat pohtivat kertomuksissaan mahdollisia huumeiden käyttönsä alkamiseen johtaneita syitä. Osa haastateltavista näki syy-seuraussuhteet hyvin selkeinä liittyen esimerkiksi omaan perhetaustaan, psyykkisiin ongelmiin tai sosiaaliseen ympäristöön. Osa haastateltavista ei puolestaan osannut sanoa yhtä tai kahta merkittävää tekijää, jotka ovat vaikuttaneet huumeiden kokeiluun, vaan arvelivat kyseessä olevan usean syyn ja sattuman summa.

5.2.1 Psykkinen pahoinvointi

Haastateltavista kolme koki huumeiden käyttönsä olleen, ja olevan edelleen, jonkinlaista itselääkintää ja psyykkisen pahan olon helpottamista. Myös oman identiteetin etsiminen ja hyväksytyksi tulemisen kokemusten hakeminen olivat osaltaan johtaneet huumeiden käyttöön. Omaan minuuteen liittyvistä asioista ja omasta erilaisuuden tunteesta puhuminen oli koettu haastavaksi ja helpotus siitä aiheutuvaan ahdistukseen oli löytynyt huumeista.

”Et mä oon korjannu sitä paha oloa. Ja halunnu kuulua joukkoon tietysti sitte. Ja tuntee olevani jotenki hyväksyty muitten kautta ku sitä ei ite koskaan hyväksyny itteään.” (H3)

Yksi haastatelluista kertoi muistavansa ensimmäiset itsetuhoajatuksensa jo alakouluikäisestä, mutta hän ei ollut osannut puhua niistä tai hakea niihin apua vanhemmiltaan tai muilta aikuisilta. Huumeiden käyttö oli tuntunut hänestä pelottavalta ajatukselta, mutta toisaalta huumeet olivat kiehtoneet niistä saatavan mahdollisen psyykkisen helpotuksen vuoksi. Huumeista saatu hetkellinen helpotus olikin saanut hänet jatkamaan niiden käyttöä, vaikka ahdistus monesti olikin entistä voimakkaampaa vaikutuksen lakattua. Näiden kolmen haastatellun lisäksi myös kaksi muuta haastateltua pohtivat mielenterveysongelmistaan, että ovatko ne olleet pinnalla jo ennen huumeiden käytön aloittamista vai onko huumeiden käyttö laukaissut piilevät ongelmat. Haastatellut kuvailivat tarinoissaan huumeiden käytöstä seuranneita ahdistusta ja masennusta sekä vainoharhaisia ajatuksia, joiden he arvelivat osaltaan liittyvän myös vieroitusoireisiin käytön jälkeen.

5.2.2 Perhetausta

Kaikki haastatellut sivusivat jollain tasolla tarinoissaan perhetaustansa, kolme heistä mainitsi perheensä vain ohimennen eikä kertonut siitä enempää. Kaksi haastateltua toi esille oman perhetaustansa mahdollisen vaikutuksen huumeiden käytön aloittamiseen ja sen jatkamiseen. Toinen kuvaili väliensä äitiensä olleen lähes aina huonot ja hän asui kahdestaan isänsä kanssa, joka oli haasteltavan kertoman mukaan alkoholisoitunut. Haastateltu oli myös käyttänyt päihteitä yhdessä äitinsä kanssa, koska äiti hankki nuorelle alkoholia ja lääkkeitä.

”Kun mul ei oo mun äidin kans koskaan ollut hyvät välit ni... [...] ja faija halus mut pois himast, ni se soitti niille sossuille et tulkaa hakee tää äpärä.”

(H2)

Toinen tarkemmin perhetaustansa viitannut haastateltu toi esille isänsä runsaan alkoholin käytön ja sen, ettei kotona ollut hyvä olla. Haastateltu kertoi etsineensä itselleen sellaista paikkaa, jossa on hyvä olla ja se paikka löytyi kadulta kavereiden ja päihteiden luota. Hän pohti myös mahdollista geneettistä merkitystä sille, että hän oli addiktoitunut jo lapsena alkoholista ja sen jälkeen huumeista.

*”mut, faija joi sen koko ikänsä, et himas ei voinu olla, mut ei se siitä pelkäs-
tään, mut varmaa geenitki teki sen.” (H5)*

Kaksi muuta haastateltua puolestaan korostivat perhetaustansa eheyttä ja lapsuuden perheen positiivista merkitystä edelleen heidän elämässään. He toivatkin esille huumeiden käyttönsä aloittamisen syiden olleen todennäköisesti sosiaalisessa ympäristössä ja tietynlaisessa kaveripiirissä ja omassa halussa kuulua porukkaan ja olla samanlainen kuin muut.

Haastatelluista kolme kuvaili vanhempiensa suhtautumista päihteisiin. Sen lisäksi, että yksi haastatelluista kertoi käyttäneensä päihteitä yhdessä äitinsä kanssa, eräs toinen haastateltu kertoi äitinsä suhtautuvan myönteisesti kannabikseen ja puhuvan se laillistamisen puolesta. Haastatellun äiti ei ollut nähnyt lapsensa kannabiksen käyttöä ongelmallisena ja muusta huumeiden käytöstä hän ei tiennyt. Toisaalta nämä kaksi haastateltua kertoivat isiensä olleen hyvinkin huumevastaisia, eivätkä hyväksyneet lainkaan lastensa huumeiden käyttöä. Kolmas haastateltu kertoi vanhempiensa ensin olleen järkyttyneitä saadessaan tietää lapsensa käyttävän kannabista, mutta suhtautuminen oli muuttunut nuoren ”valistaessa” vanhempiaan kannabiksen harmittomuudesta ja vakuuttaneen virallisen valistuksen ja kannabistiedotuksen olevan pelottelevaa propagandaa.

5.2.3 Sosiaalinen ympäristö

Kokeiluun ja käyttöön johtaneiden muiden syiden ohella kaikki haastatellut toivat esille kavereiden merkityksen huumeiden käytön kokeiluissa. Yhteenkuuluvuuden tunne kavereiden kanssa asetettiin jokaisessa haastattelussa merkittäväksi tekijäksi huumeiden kokeilulle ja myöhemmin käyttämiselle. Kaveriporukkaan kuulumisen tärkeys sekä hyväksynnän hakeminen ovat olleet joillekin ainakin osasyynä aloittaa huumeiden käyttö. Kuitenkin nämä haastatellut, jotka korostivat kaveripiirin merkitystä huumeiden kokeilussa ja käytössä, korostivat myös sitä, että kukaan ei ole heitä pakottanut tai painostanut kokeiluihin, vaan he ovat tehneet sen täysin omasta tahdostaan.

”et, ei oo ollu mitää et ois kotona ollu paha olla tai mitään vastaavaa et se on vaan sillee... Väärät kaverit, tai ei väärät kaverit, [...] mutta tyhmyys... tai joukossa tyhmyys tiivistyy.” (H4)

Haastatellut toivat esille myös sosiaalisen ympäristön muutosta sen mukaan, mitä enemmän ja erilaisia huumeita he alkoivat käyttää. Huumeiden käytön alkaessa sosiaalinen ympäristö koostui kuudella seitsemästä haastatellusta kavereista, jotka he olivat tunteneet jo pitkään. Huumeiden käytön jatkuessa kaveriporukka alkoi hajaantua sen mukaan, kuka jatkoi käyttöä ja kuka ei.

”Se kaveroiporukka vaihtu, et oli sellasia aikajaksoja, et ku se päihde vaihtu ni sit vaihtu kaveriporukka. Et alkuun se oli semmosta harmitonta, et meil oli niinku, kaikki käytti, lähinnä alkoholia ja poltii pilvee, mut sitte ku se siirty niihin bilekuvioihin, ni sithän siinä oli mukana amfetamiini ja... sit vaan osa kavereista jäi.” (H3)

Kavereiden merkityksen korostamisen lisäksi haastatelluista kaikki kertoivat tarinoissaan nuoruudesta erityislaatuisena elämänvaiheena, jolloin halutaan saada uusia elämyksiä ja kokemuksia. Kaksi haastateltua täsmensi olleensa aina kiinnostuneita kaikesta uudesta, jolloin huumeiden kokeilukin oli ollut heille vain uusien kokemusten hankkimista kaveritoiminnan rinnalla. Huumeita kokeiltiin, jotta saataisiin uusia kokemuksia ja käyttöä jatkettiin, koska uudet kokemukset oli koettu positiivisina. Tällöin huumeiden käyttö oli näyttänyt harmittomana toimintana eikä addiktoivasta vaikutuksesta ollut vielä kokemusta. Haastatellut toivat esille hankkineensa etukäteen tietoa lähinnä psykedeeleistä, millaisia uusia kokemuksia niiden avulla voisi saavuttaa. Lisäksi kokeiluhalun suuntaaminen huumeisiin toi jännitystä niiden laittomuuden vuoksi.

”Mä oon ollu tosi kiinnostunut, niitten vaikutuksista ja niist uusista kokemuksista. Ja se, et jotain siistiähän niis on oltava ku ne on kiellettyi.” (H7)

Kaksi haastateltua otti esille nuorten käsitykset huumeiden käyttöön liittyvästä maailmasta, että nuoret eivät ymmärrä viihdeteollisuuden luomien elokuvien ja todellisen maailman eroja. Haastatelluista toinen kertoi itsekkin saaneensa nuorena innoitusta kannabiksen kokeiluun osittain amerikkalaisista elokuvista. Hän kuvaili kuinka he olivat kavereiden kanssa katsoneet amerikkalaisia elokuvia ja kuvitelleet kannabiksen käytön olevan hauskaa ja täysin harmitonta, kuten elokuvissa oli esitetty.

5.3 Käytön sosiaalinen konteksti ja kulttuurit

Haastatelluista jokainen kuvaili sitä elämismaailmaa ja -kulttuuria, joka huumeiden käyttöön liittyy. Haastatelluista neljä asetti kannabiksen käyttönsä osaksi vallitsevaa nuorisokulttuuria, ikään kuin asiaan ja ikävaiheeseen kuuluvana, liittyen siihen sosiaalisen ympäristöön, jossa he elivät. Toisaalta myös kannabiksen laittomuus kiehtoi ja se nähtiin harmittomana ja vaarattomana huumeena. Kannabiksen käyttö liittyi kavereiden kanssa yhteiseen tekemiseen ja sitä kuvailtiin nuorten yhteiseksi asiaksi, joka ei kuulunut aikuisille ja se pidettiin aikuisilta visusti salassa.

Haastatelluista kolme liitti huumeiden käyttönsä alun kokeilujen jälkeen viihdekäyttökulttuuriin. Tällöin käyttöä oli lähinnä vain viikonloppuisin ja se liittyi aina juhlimiseen. Viihdekäyttökulttuurissa käytetty huumausaine oli kahdella haastatelluista ekstaasi ja yhdellä psykedeelit. Huumeiden viihdekäytöllä haluttiin muun muassa uusia mieltä avartavia kokemuksia ja käyttö nähtiin harmittomana ja kontrolloituna.

”Et mä en nähny sitä sillon ongelmana ku se oli viihdekäyttö, viikol en käytäny ollenkaan” (H6)

Nämä kolme haastateltua kertoivat huumeiden viihdekäytön alettua alkoholin käytön jääneen pois lähes kokonaan. Huumeiden viihdekäyttö koettiin harmittommaksi ja terveellisemmäksi kuin alkoholin käyttö. Vieroitusoireitakaan ei ilmennyt käytön ollessa verrat-

tain vähäistä. Muiden haastateltujen kohdalla viihdekäyttökulttuuri tuli selkeästi esille, johon kuului lähes kaikkien mahdollisten päihdyttävien aineiden käyttö sekaisin. Sekakäyttö oli alkanut jo hyvin nuorena ja aluksi se oli ilmentynyt kannabiksen, amfetamiinin ja alkoholin sekä lääkkeiden, yleisimmin bentsodiatsepiinin, sekakäyttönä. Bentsodiatsepiinilääkkeitä kaksi haastateltua kertoi aluksi ottaneensa vanhempiansa lääkekaapista, mutta myöhemmin, riippuvuusalakulttuuriin selkeämmin siirtyneinä, niitä ostettiin katukaupasta.

Huumeiden käytön edetessä kannabiksesta amfetamiiniin ja muihin huumeisiin liitti haastatelluista jokainen itsensä osaksi niin sanottua narkomaanikulttuuria, kuten yksi haastatelluista tämän huumeidenkäyttökulttuurin nimesi. Eräs haastatelluista kertoi narkomaanikulttuurin näyttäytyneen nuorelle tytölle jännittävänä ja mielenkiintoisena. Oli itsetuntoa kohoittavaa huomata aikuisten ihmisten olevan itsestä kovin kiinnostuneita. Myös muut haastatellut kuvailivat tunteneensa itsensä osaksi jotain suurempaa ja tärkeämpää yhteisöä siirtyessään tutusta kaveriporukasta, cannabis- tai viihdekäyttökulttuurista, kohti narkomaanikulttuuria. Kuitenkin kaikki haastatellut toivat esille, ja kuten yksi haastateltavista kiteytti, että narkomaanikulttuuriin siirtyessään ja huumeiden suonensisäisen käytön aloittaessaan huumeiden käyttöön liittynyt hauskuus loppui melko pian ja käyttö oli lähinnä addiktion sanelemaa:

”Eka se oli siisti, mut kyl se hauskuus aika nopeesti loppu. Toi alamaailma, se on oikeesti aika rankkaa. Niinku mitä siel tapahtuu, minkälaisii ihmisii siel on, se on aika kylmää touhuu ihan oikeesti, voin sanoo suoraan. Ei sitä voi käsittää jos ei itellä oo...” (H6)

Haastatelluista viisi kuvaili tarkemmin tätä kulttuuria, jossa sai pian huomata ihmiselämän nurjan puolen ja siihen liittyvät ilmiöt kuten rikokset, valehtelun, väkivallan eri muodot ja hyväksikäytön. Haastatellut toivat esille heihin kohdistunutta väkivaltaa ollessaan nuoria huumeidenkäyttäjiä. Neljä haastateltua kertoi joutuneensa pahoinpidellyksi, yksi haastatelluista kertoi joutuneensa kolmesti raiskatuksi huumeiden ja alkoholin vaikutuksen alaisena. Haastatelluista naisista kaksi kertoi saaneensa alaikäisenä C-hepatiitin likaisten käyttöväli-

neiden kautta, ja se oli ollut suuri järkytys. Narkomaanikulttuurissa oli ollut mahdotonta enää tietää, kuka on ystävä ja kuka vihollinen, keneen voi luottaa ja keneen ei. Ystäviksi luullut henkilöt eivät välttämättä halunneetkaan kuin hyötyä toisista ja jokainen tuntui ajattelevan useimmiten vain omaa etuaan.

Haastatelluista kolme toi kertomuksissaan ilmi kuoleman olevan vahvasti läsnä tässä elämismailmassa. Ensimmäiset läheisten kuolemat olivat tunteneet järkyttäviltä, mutta haastateltujen kertoman mukaan kuolemakin on sellainen asia, johon tottuu ja turtuu. Myös haastateltujen tietoisuus omasta kuolemattomuudesta oli lisääntynyt, mutta toisaalta se on nähty sellaisena asiana, joka on aina läsnä narkomaanikulttuurista puhuttaessa. Voimakas addiktio on elämää määräävä tekijä, eikä millään muulla ole välttämättä väliä.

”silloin se oli vaan enimmäkseen semmoista, niinku et ei millään oo mitään väliä ja mä olin niin kovasti koukussa MDPV:seen, et tota se vei ihan mukanaan. Et mä aattelin, et ihan sama, mä tiedän et mä kuitenkin kuolen tähän.
(H2)

Haastatelluista neljä otti esille huumeidenkäyttömaailmaan liittyvän rikollisuuden. Rikollinen toiminta nähtiin osana narkomaanikulttuuria ja liittyvän vahvasti huumeiden hankintaan. Alaikäisenä alkanut rikollinen toiminta, joka kohdistui niin toisen omaisuuteen kuin toisiin henkilöihin, koettiin yksimielisesti addiktion määrittelemänä toimintana, johon he eivät olisi ryhtyneet ilman huumeiden käyttöä. Toisaalta rikollinen toiminta nähtiin myös siinä mielessä asiaan kuuluvana toimintana, etteivät seuraamukset siitä pelottaneet tai eivät estäneet rikolliseen toimintaan ryhtymistä.

5.4 Salailua ja piilottelua

Suurin osa haastatelluista toi oma-aloitteisesti esille salailun ja piilottelun, joka liittyi heidän huumeiden käyttöönsä, kahdelta kysyin aiheesta. Aluksi huumeiden käytön salailua ja

piilottelua oli ollut enemmän, mutta osalla käyttö oli muuttunut näkyvämmäksi ja julkisemmaksi hyvinkin pian.

”en mä pitäny siitä mitään hirveetä haloota tai yritin pysyä mahdollisimman kaukana niistä tuttavista, ketkä sen vois huomaa.” (H3)

Neljä haastatelluista koki joutuneensa näkemään paljon vaivaa käytön salailuun, kolme taas koki salailun olleen melko helppoa. Haasteet käytön salailuun olivat liittyneet muun muassa siihen, missä aineita käytetään, missä käyttövälineitä säilytetään ja toisaalta myös huoleen siitä, jos jollekin tapahtuu jotain, esimerkiksi ottaa yliannostuksen. Varsinkin kannabiksen käyttöön liittyen salailu nähtiin helpompana kuin muiden huumeiden kohdalla.

”helppo se on peittää niinku... tai niinku, miten mä nyt selittäisin, kaikki junnut, siis ku ne on tuol iltaan asti ulkona, ni ne polttaa päiväl ni eihän sitä nyt enää illalla huomaa” (H4)

Huumeiden käytön säännöllistyttyä sitä ei pyritty salailemaan enää niin paljon kuin alkuvaiheessa. Haastatellut toivat esille, kuinka aikuiset eivät huomaa tai tunnista huumeita käyttävää nuorta. Kaksi haastatelluista kertoi käyttäneensä huumausaineita esimerkiksi koulupäivien aikana, kun he huomasivat, ettei koulun opettajat tai muu henkilökunta epäile mitään.

”Me oltiin sielki välil pilves mut ei kukaan ikinä huomannu. Tai niinku yläasteella oltiin.” (H4)

Haastatelluista kaksi oli kertonut huumeiden käytöstä vanhemmilleen. Syynä kertomiselle oli muun muassa se, että halusi apua itselleen tai pidemmän päälle salailu kävi raskaaksi.

Muuten haastateltujen tarinoista kävi ilmi kertomiseen ja siitä seuraaviin sanktioihin liittyvät pelot.

”Vanhemmille mä jäin pilvest kii mut ei ne mitää muuta huomannu. [...]tai itseasias mä ite kerroin siitä. Et mä poltin pilvee, ei ne siis sillee muuten tajunnu sitä.” (H4)

Yksi haastatelluista toi esille, etteivät hänen vanhempansa huomannut hänen huumeiden käyttöönsä, vaikka hän olisi halunnut vanhempien huomaavan ilman, että siitä tarvitsi suoraan kertoa. Kaksi haastatelluista puolestaan kertoi huumeiden käytöstään vanhemmilleen vasta täysi-ikäistyttyään. Yhtenä tekijänä huumeiden käytön pysymisessä salassa oli haastateltujen halu kontrolloida omaa huumeiden käyttöönsä. Aluksi kontrollointi oli ollut helppoa, mutta ajan saatossa se kävi aina vain hankalammaksi.

”kyllä ne epäili ja kyllä ne siis tavallaan, jollain tavalla tiedostanukki ku jälkeenpäin ollaan puhuttu, et niinku sillee...” (H1)

5.5 Kokemuksia ja näkemyksiä interventioista

Haastatellut ottivat esille keinot, joilla nuoren huumeiden käyttöön puututaan, sekä kokemuksia siitä, kuinka heidän huumeiden käyttöönsä oli puututtu että keinoja, joilla nuorten huumeiden käyttöön tulisi heidän mielestään puuttua. Kolme haastateltua otti esille, että he olisivat toivoneet jonkun puuttuneen heidän huumeiden käyttöönsä heidän ollessaan nuoria. Kysyin muilta haastatelluilta olisivatko he nyt jälkikäteen toivoneet puuttumista huumeiden käyttöönsä. Vastaus oli kaikilla sama, hyvin yksiselitteisesti ”kyllä”. Kaksi haastatelluista oli alaikäisinä ollut lastensuojelun asiakkaina ja he olivat silloin kokeneet puuttumisen negatiivisena. Haastatteluissa ilmeni myös, että vaikka joidenkin kohdalla huumeiden käyttöä oli epäilty, ei puuttumista siitä huolimatta välttämättä tapahtunut. Yksi haasta-

telluista koki poikaystävänsä, vaikka huumeiden käyttäjä on hänkin, puuttumisen kaikkein tehokkaimpana.

Haastatellut miettivät puuttumiseen liittyvää problematiikka ja osa pohti, olisiko tiukemalla puuttumisella ollut kuitenkin minkäänlaista vaikutusta heidän huumeiden käyttöönsä. Kaksi haastatelluista arvioi, että puuttuminen olisi saattanut entisestään lisätä huumeiden käyttöä mielenilmauksena puuttumiselle. Yksi haastatelluista kertoi saaneensa ensimmäisen rikosrekisterimerkinnän 17-vuotiaana, jolloin hän sai puhelun lastensuojelun sosiaaliryhtymästä. Haastateltu kertoi hämmentyneensä puhelusta:

”Sit mä sain ensimmäisen käyttörikoksen 17-vuotiaana [...], ni sossu soitti sitte tälle, että niin että, muuten puuttus asiaan mut sä oot kohta täysikänen, ni että ei puututa enää tähän asiaan millään tavalla, et hyvää elämän jatkoa”
(H6)

Haastatteluissa pohdintaa herätti myös se, kuka heidän huumeiden käyttöönsä puuttui tai kenen siihen olisi toivonut puuttuvan. Vanhempinsa tekemistä interventioista mainitsi yksi haastateltu ja viranomaisten, lähinnä poliisin tai sosiaaliviranomaisten, tekemistä puuttumisista mainitsi kolme haastateltua, mutta ne koettiin yksinomaan negatiivisina ja turhina. Haastatellut korostivat viranomaisten interventioista seuranneita sanktioita ja niiden haitallista vaikutusta nuoren elämälle, oli kyseessä sitten sosiaaliviranomaisten tai poliisin toimenpiteet. Poliisin määräämistä rangaistuksista eräs haastateltava kertoi muodostuvan vain rikos- ja syrjäytymiskiirteen, eikä rankaiseminen ainakaan edesauta huumeiden käytön lopettamista.

”Noi pidättämiset ja merkinnät, ni sit se niinku lähinnä, no se syrjäyttää niitä vaan enemmän, sillee et ei ne saa töitä sit sen takii... mitä ne joutuu jatkaa, myymään niit huumeita edelleen, et... semmonen noidankehä, et ei se auta siihen niinku yhtään, et se vaan leimaa ne ja pahentaa....” (H4)

Neljässä haastattelussa tuli esille haastateltujen näkemykset siitä, minkälainen puuttuminen viranomaisten taholta olisi tehokasta. Sanktioiden sijasta haastatellut korostivat keskustelua ja nuoren motivointia liittyen siihen, ettei huumeiden käytön lopettaminen voi saada alkuaan ulkopuolisten käskystä, vaan ajatuksen pitää lähteä nuoresta itsestään. Se millä tavalla tähän nuoren omaan ajatukseen päästään, koettiin hyvin haastavana. Haastatellut korostivat hyvän yhteistyösuhteen luomista nuoreen ja varomasta tuomitsevaa suhtautumista.

”Mun mielestä ei kyl pitäis puuttua mitenkää sillee aggressiivisesti, et jos nuori jää niinku kiinni huumeiden käytöstä, ni ei mitää, et niinku hirveet rangaistukset, vaan niinku et yritetään auttaa ,[...] ja sit jos on addiktoitunut, ni mistä se johtuu, koska kukaan ei halua olla addikti.” (H7)

Neljä haastateltavaa toi esille ihmisten – niin viranomaisten, kuin muidenkin ihmisten - suhtautumisen huumeiden käyttäjään. Kahdessa haastattelussa tuli voimakkaasti esille se, että huumeiden käyttäjät kokevat olevansa muiden silmissä jollakin tavalla alemmaa kastia ja kohtelu voi olla epäasiallista. Myös pelko ihmisten suhtautumisesta ja pelko huonosta kohtelusta aiheutti kahdella haastatellulla käytön piilottelua.

”Monella on jo se näkemys, et ne on jo aivokuolleita ja kaikkee, että sopis suunnilleen niskalaukaus, et yhteiskunnan pohjasakkaa, meist ei oo mitään hyötyä kenellekään.” (H3)

Tehdyt interventiot koettiin käskyttämisenä ja määräilyinä, vaikka haastatellut olisivat sen sijaan toivoneet enemmän ymmärrystä ja tukea antavaa keskustelua. Viranomaisten puuttumisen nuoren huumeiden käyttöön koki jokainen haastateltu ainakin osittain turhaksi tai haitalliseksi pitkällä tähtäimellä. Haastatteluissa korostui ajatus, että viranomaiset eivät voi tietää mitä huumeiden käyttö ihan oikeasti on, jolloin he eivät osaa siihen oikealla tavalla puuttuakaan. Toki haastatellut ymmärsivät viranomaisten velvollisuudet puuttua alaikäisen huumeiden käyttöön, mutta puuttuminen pelkästään viranomaisnäkökulmasta koettiin toi-

mimattomana. Haastatellut korostivat myös nuoruuden ikävaihetta haastavana, auktoriteettivastaisuuden ja ymmärryksen kehittymättömyyden vuoksi.

”Se on vähän, se on paha vaihe se, ku sä oot semmonen teini-ikänen ja sit sä et muutenkaa, niinku periaattees, sul on vähän semmonen kapinoiva henki ja sit jos sä käytät vielä huumeita ni.. en mä oikeen tiä kuka siihen pystyy puuttuu.” (H4)

Sellaista puuttumista, mitä jokainen haastateltu olisi toivonut, olisi tullut entisten huumeiden käyttäjien taholta. Omien kokemustensa pohjalta he uskoivat, että entisten huumeiden käyttäjien puuttuminen, vaikka yhdessä viranomaisten kanssa, olisi ollut vakuuttavampaa ja puuttumiselle olisi annettu enemmän painoarvoa.

”Mut kyl ite tietty olis halunnu et siinä vaiheessa olis ollu joku, joku kel on omaa taustaa, et ois tullu vähän niinku toppuuttaa tota hommaa et onks toi ihan oikeesti järkevää. Mä oisin ainaki ite halunnu et mul ois vähän niinku joku oikeen tyylinen ihminen ollu ohjaamas sillon.” (H1)

Haastatelluista neljä toi esille nuoren huumeiden käytön interventioihin liittyen korvaavan toiminnan huumeiden käytölle. Haastatteluissa ilmeni, että haastatellut kokivat ajautuneensa käyttämään huumeita yhä enenevässä määrin, koska muutakaan tekemistä ei ollut. Yksi haastatelluista kertoi joutuneensa lopettamaan rakkaan harrastuksensa, koska vanhemmat eivät enää maksaneet sitä ja samassa yhteydessä hän viittasi myös perheen isän päihteiden käytön problematiikkaan.

”Mä oisin niin paljon halunnu harrastaa sitä, en mä usko et mä olisin alotanukaan, jos mä oisin saanu harrastaa, mut niinku, ei mun faija sit halunnu maksaa sitä, se, mut faija dokaa ennemmin ne rahat.” (H2)

5.6 Avo- ja laitoshoidon interventioina

Haastatelluista kahdella oli kokemusta lastensuojelun avo- ja laitoshoidosta, joista toisella oli lisäksi kokemus päihdehuollon avohoidosta. Näiden lisäksi yhdellä haastatellulla oli lyhyt kokemus päihdehuollon avohoidosta alaikäisenä. Molempien laitoshoidossa olleiden haastateltujen kertomus eteni samalla tavalla kuin muidenkin haastateltujen kertomukset huumeesta toiseen, mutta kertomuksia väritti lisäksi siirtyminen laitoksesta toiseen. Toisen haastatellun tarinassa sijoitus lastensuojelulaitokseen sai suuren merkityksen huumeiden käytön aloittamiseen liittyneenä tekijä.

”[...]nuorten huumeyksikkö, tai semmonen, ni sit mä olin siellä ainut joka oli alkoholin takii. Et kaikki muut oli jotain niinku huumeiden käyttäjiä. Siellä mä sit tietysti tutustuin tälläsiin toisiin huumeiden käyttäjiin ja sit kuuntelin innoissaan, ai et miten tää niinku toimii...” (H2)

Toisessa kertomuksessa lastensuojelulaitosten merkitys huumeiden käytön kannalta oli neutraalimpi. Haastateltu kertoi aloittaneensa huumeiden käytön juuri ennen ensimmäistä sijoitustaan ja käyttö oli muuttunut ja lisääntynyt sen mukaan, kun hän oli joutunut vaihtamaan sijoituspaikkaa. Näiden lisäksi kaksi muuta haastateltavaa toivat kertomuksissaan esille lastensuojelulaitokset kavereiden kokemusten kautta. Haastatteluissa sijoitukset lastensuojelulaitoksiin nähtiin ymmärrettävinä huumeita käyttävän nuoren kohdalla, mutta siitä huolimatta sijoituksia kritisoitiin. Suurimpana ongelmana koettiin se, että päihteitä käyttävät nuoret, oli kyseessä sitten alkoholi tai huumeet, laitetaan keskenään samaan laitokseen, jossa he pääsevät verkostoitumaan keskenään. Yksi haastateltava kertoi aiheesta kavereidensa kokemusten kautta:

”En oo ollu katkolla enkä missään muuallakaan laitokses, sit, tai kaikki kaverit ketkä on käyny laitoksis tai jossain muussa, ni sanoo et se on vaan pahentanu niit niitten ongelmii, ku siel on ollu muita samanlaisia tyyppejä, mitä

ne on ollu ite, ni löytää kaikki samanlaiset toisensa... Ni mitä siit tulee sitte sen jälkeen...” (H4)

Molemmat lastensuojelun sijoituksessa olleet haastatellut kuvailivat sijoitusten aikaista elämäänsä ja huumeiden käyttöään. He kertoivat yrittäneensä jatkaa huumeiden käytön salailua siitä huolimatta, että huumeiden käyttö oli ainakin jollain tasolla laitoksen henkilökunnan tiedossa ja heiltä otettiin säännöllisesti seulanäytteitä laitoksissa. Salailulla he pyrkivät välttämään huumeiden käytöstä seuranneita rangaistuksia, kuten liikkumavapauden rajoittamista.

”Yritti ne puuttuuki tottakai, tuli ulkonaliikkumiset ja kaikki muut, tuli sellasii rangaistuksii, et sit oli paljon niinku seuratumppaa to oleminen.” (H5)

Toinen haastateltu kertoi pystyneensä pitämään huumeiden käyttönsä melko pitkään salassa ja ainoastaan epäilyn tasolla, käyttämällä sellaisia aineita, joista hän tiesi, etteivät ne näy seuloissa. Tämän lisäksi hän kertoi raapineensa aina suonensisäisestä käytöstä aiheutuneita pistojälkiä, jolloin ne näyttivät enemmän naarmuilta tai haavoilta. Molemmat haastatellut kertoivat, että huumeiden käytöstä yritettiin keskustella paljon laitoksissa, mutta nuoret eivät olleet halukkaita keskustelemaan aikuisten kanssa aiheesta.

Kummatkin lastensuojelulaitoksiin sijoitetut haastatellut toivat esille, että sijoituksen aikana heillä ei ollut mitään syytä, miksi olisivat olleet käyttämättä huumeita. Kummankin sijoitukset johtuivat osittain perhesyistä ja haastatellut olivat kokeneet, että koska kotiin paluu ei ole mahdollinen, on elämä mennyt jo lähtökohtaisesti pieleen. Toinen haastateltu kertoi enemmän sijoituksestaan laitokseen, joka oli haastatellun mukaan ollut ympäristöltään todella laitospäinen, muun muassa ikkunoissa oli ollut kalterit estämässä karkaamista. Haastateltu olisi toivonut pääsevänsä johonkin kodinomaisempaan, pienempään yksikköön, jossa muilla nuorilla ei olisi ollut päihdeongelmia. Haastattelussa hän pohtikin, kuinka hänen näkemyksensä mukaan vieroitushoitoa lukuun ottamatta erillisten nuorten päihdelaitosten sijaan toimivampaa voisi olla vieroituksen jälkeen sijoittaa nuori integroidusti

kodinomaisempaan paikkaan, jossa muut lapset ja nuoret ovat sijoitettuna muusta syystä, kuin päihteiden käyttöön liittyen.

”Mä oisin halunnu johonki sellaseen lastenkotiin tai semmoseen, kodinomaisempaan niinku, mis ois ollu tavallisii nuoria.” (H2)

Päihdehuollon avohoidosta, jossa kaksi haastatelluista oli ollut asiakkaana, ei kumpikaan kokenut saaneensa apua. Toinen haastatelluista oli kertomansa mukaan joutunut käymään päihdehuollon yksikön tapaamisissa lastensuojelun edellyttämänä ja hän kertoi valehdelleensa tuolloin päihteiden käytöstään, jottei totuus hänen huumeiden käytöstään tulisi ilmi. Hän olisi myös toivonut vähemmän auktoriteetti-orientoitunutta lähestymistä, mutta kertoi todennäköisesti jääneensä ilman konkreettista apua oman suhtautumisensa vuoksi.

”tuli vaan semmonen et mitä noiki tietää asiasta et... Et ei ne voi yhtään tietää miltä musta tuntuu.” (H2)

Avun vastaanottaminen oli ollut helpompaa haastatellun täysi-ikäistyttyä ja siirryttyä lastensuojelun jälkihuollon asiakkaaksi. Tuolloin hän koki saaneensa ymmärtävää ja kannustavaa tukea sekä lastensuojelun jälkihuollon työntekijän taholta että päihdeavohuollosta. Toinen päihdehuollon avohoidon asiakkaana ollut haastateltu puolestaan kertoi hänelle määrättäneen vain masennuslääkkeitä, eikä hänelle tarjottu muuta apua. Haastateltu kertoi myös, ettei hänellä ollut lastensuojelukontaktia, vaikka hän oli 17-vuotias hakeutuessaan A-klinikalle. Asioista keskustelua, jota hän siinä vaiheessa olisi toivonut, ei tarjottu.

5.7 Valistuksen dilemma

Haastatelluista kuusi otti tarinoissaan esille kokemuksensa kouluissa pidetyistä huumevalistuksista silloin, kun he olivat nuoria ja he kritisoivat myös nykyistä huumevalistusta. Teemana huumevalistus liitettiin interventioihin, mutta sen koettiin yksimielisesti olleen

tehotonta ja tai jopa tarkoituksensa vastaisesti toimivaa. Kuitenkin toimivaa huumevalistusta olisi pidetty tärkeänä. Nyt haastatellut kokivat, etteivät he nuorena tienneet mihin oikeasti ryhtyivät alkaessaan käyttämään huumeita. Haastatelluille huumevalistusta oli pitänyt poliisi tai jokin muu virallinen taho ja tämä oli haastateltujen mukaan ensimmäinen epäuskottavuuteen viittaava tekijä.

Meilläkin oli [...] ne huumevalistukset, mut ne oli enemmän semmosia, et ku ne loppu ne, kun meilläkin koulus pidettii se, niin se oli enemmän vaan semmonen, et kun alko välitunti ni kaikki niinku enemmän puhu et mitä aineita ne haluu kokeilla, et se oli ihan päin helvettiä. Ne vaan hehkutti niitä aineita liikaa.” (H1)

Huumevalistuksen sisältöä haastatellut kuvailivat epäuskottavaksi, pelotteluksi, propagandaksi tai toisaalta kiinnostuksen herättäväksi huumeiden kokeilun suhteen. Kuitenkin tarinoissaan haastatellut arvioivat, että hyvä huumevalistus voisi estää nuorta kokeilemasta huumeita. Hyväksi ja tehokkaaksi huumevalistukseksi jokainen haastateltu arvioi sellaisen, jossa entinen huumeiden käyttäjä kertoisi elämästään nuorille. Tälle haastatellut olisivat kertomansa mukaan antaneet itse painoarvoa. Yksi haastateltu pohti, että entinen huumeiden käyttäjä esimerkiksi yhdessä poliisin tai päihdetyöntekijän kanssa voisi olla hyvä yhdistelmä huumevalistuksen järjestämiseen.

Kokemusasiantuntijan käyttöä nuorten huumevalistuksessa perusteltiin haastatteluissa sillä, että tällöin valistus olisi uskottavaa ja haastateltujen käsitysten mukaan nuorten melko yleinen auktoriteettivastaisuus ei tällöin häiritsisi valistuksessa saadun tiedon sisäistämistä. Yksi haastatelluista pohti enemmänkin tätä teemaa ja oli sitä mieltä, että kokemusasiantuntijalla tulisi olla takanaan raittiutta vähintään viisi vuotta ja hänellä tulisi olla vahva näkemys huumeiden käytön haitallisuudesta, jotta hän voisi välittää näkemystään nuorille. Erään toisen haastateltavan mukaan kokemusasiantuntijalla tulisi olla mahdollisimman rankka tausta alamaailmasta vankilatuomioineen, jotta hänellä varmasti olisi aito kokemus ja tietous siitä, mihin huumeiden käyttö voi johtaa. Yhden haastateltavan mukaan huumei-

siin myönteisesti suhtautuvat nuoret tulisi viedä vierailulle esimerkiksi neulojen vaihtopisteeseen tai johonkin päivätoimintakeskukseen, jotta nuorille konkretisoituisi todellisuus.

Puhe tietynlaisesta valistuksesta liittyi myös haastateltujen huoleen siitä, kuinka nuoret saataisiin pidettyä pois huumemaailmasta. Kaikki haastatellut esittivät huolensa liittyen huumeiden yleisyyteen ja helppoon saatavuuteen.

”mut tääl niinku pilvee, sitä on joka paikassa, ja noita muita huumeitki, ne alkaa yleistyy niin paljo et se on oikeesti vähän huolestuttavaa.” (H4)

Kahdella haastatellulla huoli liittyi konkreettisesti omiin lapsiinsa, yhdellä haastatellulla teini-ikäiseen pienempään sisarukseensa. Neljällä muulla haastateltavalla huoli liittyi yleisesti ottaen nuoruusikäisiin. Haastatelluista yksi kertoi joskus yrittävänsä sanoa nuorille huumeiden käyttäjille addiktion syntymisen ja käytön säännöllistymisen seurauksista, yrittäen itse toimia varoittavana esimerkkinä. Kahta haastatelluista huolestutti se, että huumeiden myyjät myyvät aineita huolelta myös alaikäisille. He itse toivat esille haluavansa kantaa jonkinlaista vastuuta, eivätkä välitä aineita alaikäisille.

6 TEORIAN JA KÄYTÄNNÖN KOHTAAMISIA

6.1 Tutkimustuloksista

Olen koonnut tähän viimeiseen lukuun tärkeimmät tutkimustulokseni ja yhteenvedon sekä lopussa pohdin kokemuksiani tämän tutkimuksen tekemisestä. Haastatteluissa ja analyysissa konstruoin tietoa haastateltavien kertomuksista. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälaista on alaikäisen nuoren huumeiden käyttö aikuisiän kertomuksissa. Tätä tutkimukseni pääkysymystä tarkensivat tutkimuskysymykset liittyen huumeiden käytön aloittamiseen, käytön mahdolliseen salailuun ja huumeiden käyttöön puuttumiseen liittyviin teemoihin. Tässä luvussa olen koonnut yhteen tutkimustulokseni, jotka vastaavat tutkimuskysymykseeni ja siihen liittyviin alakysymyksiin

6.2 Huumeiden käytön eteneminen

Kaikki seitsemän haastatellun tarinat etenivät toisiinsa nähden hyvin yhdenmukaisesti, eivätkä ne tuottaneet toisistaan kovinkaan poikkeavaa tietoa. Päihteiden käyttö oli alkanut haastatelluilla hyvin saman ikäisenä, vaikka haastateltavia rekrytoidessani en asettanut tarkkoja ikärajoja siitä, milloin haastateltujen olisi tullut aloittaa huumeiden käyttö, ainoastaan alaikäisyys oli kriteerinä. Kaikilla haastatelluilla päihteiden käyttö oli alkanut ensin alkoholin käytöllä, jonka jälkeen huumeiden käyttö oli alkanut yhtä haastateltua lukuun ottamatta kannabiksella. Huumeiden käyttö oli siis alkanut kaikilla haastatelluilla hyvin saman kaavan mukaan ja käyttö oli alkanut hyvin nuorena. Huumeiden käyttö eteni taustateoriassakin kuvatulla tavalla. Esimerkiksi Dahl ja Hirschovits (2002, 207–215) sekä Salasuo (2004) määrittelevät huumeiden käytön vaiheet kokeilukäytöstä satunnaiskäyttöön ja siitä ongelmakäyttöön. Haastatelluista kolmea lukuun ottamatta huumeiden käyttö oli siirtynyt kokeilukäytöstä hyvinkin pian ongelmakäyttöön satunnaiskäyttövaiheen jäädessä lyhemmäksi. Yksi haastateltu oli siirtynyt suoraan kokeilusta ongelmakäyttäjäksi satunnaiskäyttövaiheen jääden välistä kokonaan.

Haastatellut toivoivat nyt aikuisuudessaan pääsevänsä vieroittautumaan huumeista ja he arvelivat sen olevan varmasti fyysisesti mahdollista, mutta psyykkisesti haastavampaa. Toisaalta osa haastatelluista ei pitänyt kannabista muihin huumausaineisiin verrattavana, vaan kannabis nähtiin harmittomampana. Toisaalta haastatellut myös korostivat, että vaikka he suhtautuvat kannabikseen osin myönteisesti, ei sen käyttöä pitäisi aloittaa kovin nuorena. Tätä he perustelivat muun muassa sillä, että kannabis vaikuttaa voimakkaasti aivojen kehitykseen ja psyykeeseen.

Markku Soikkelin (2002, 32) mukaan nuorten päihdekokeilut saattavat liittyä sosiaaliseen koheesioon ja päihteet voivat toimia nuorelle porttina hänen haluamaan ryhmään. Päihteitä kokeilemalla ja käyttämällä nuori hyväksyy mielialojensa kemiallisen säätelyn ja hän saattaa alkaa toteuttamaan eri päihteiden käyttökulttuureiden toimintamalleja. Päihdekokeilut alkava tyypillisimmin alkoholilla ja tupakalla – näin myös tässä tutkimuksessa haastatelluilla – ja vain pieni osa alkaa käyttää huumeita. (emt., 32.)

6.3 Huumeiden käytön syyt

Haastatelluilla huumeiden käytön aloittamisen syyt olivat niin ikään yhdenmukaisia taustateoriassa esitettyjen syiden kanssa. Antti Hautamäki (1996, 35–37) kirjoittaa huumeiden käytön kytköksistä postmoderniin aikaan sekä yksilöllisyyteen ja yhteisöllisyyteen. Huumeiden käytöllä voi olla monia tarkoituksia, mutta useimmiten niiden kautta etsitään omaa identiteettiä ja haetaan kokemuksia. Huumeiden käyttö liittyy elämäämme aikaan ja kulttuurisiin konteksteihin, joissa yksilö hakee yhteisöllisyyttä ja hyväksyntää.

Kaikilla haastatelluilla kaveripiriin merkitys kokeiluvaiheessa on ollut suuri, kuten aikaisempienkin tutkimusten mukaan usein on. Kukaan haastatelluista ei ollut aloittanut huumeiden käyttöönsä yksin. Esimerkiksi Lepistö (2005, 30–31) sekä Dahl ja Hirschovits (2002, 207–215) tuovat esille kaveripiirin merkitystä päihdekokeiluissa. Lepistön (2005, 30–31) mukaan myös voimakas elämyshakuisuus voi olla riskitekijä päihteiden käytön aloittamisella ja useat haastatellut kertoivat tästä piirteestä omaan huumeiden kokeiluun ja käyttöön liittyen. Seppälän (2003, 48) mukaan nuorta saattaa houkuttaa kokeilemaan huu-

meita esimerkiksi medioiden jakama kuva huumemaailmasta ja kaksi haastatelluista nostikin tämän teeman esille kertomuksissaan amerikkalaiselokuvien luomasta kuvasta kannabiksen käyttöön liittyen. Haastatelluilla kokemusten ja elämysten haku liittyi useimmiten kaveripiiriin yhteiseen toimintaan, kun taas esimerkiksi psyykkisten ongelmien ollessa taustalla ei huumeiden käytön liittynyt yhtä suuri tarve saada uusia kokemuksia.

Muun muassa Crome (2004a, 72) ja Lepistö (2005) kirjoittavat, että nuorten päihteiden käytölle saattaa löytyä syy myös mielenterveyden ongelmista ja tämä näkökulma tuli esille myös haastatteluissa. Osa haastatelluista tunnisti käyttäneensä huumeita oman pahan olon lievittämiseen itselääkintänä ja osa pohti onko huumeiden käyttö kenties ollut laukaiseva tekijä heidän mielenterveysongelmiensa ilmaantumiseen. Psykkisen pahan olon lievittämisen lisäksi huumeiden käytöllä haettiin myös omaa identiteettiä ja paikkaa maailmassa. Pirkolan ym. (2007, 8) mukaan tutkimustulokset ovat osin ristiriitaisia sen suhteen, kumpi on ensin; päihdeongelma vai mielenterveyden ongelma. Kliinisten tutkimusten mukana on kuitenkin osoittautunut, että nuoret saattavat käyttää itselääkintätarkoituksessa psyykkisistä ongelmista kärsiessään. Nuorten päihteiden käytöstä ja psyykkisistä ongelmista puhuttaessa päihteiden käytön aloitusiällä on yhteys psyykeen ongelmien yleisyyteen. Mitä nuorempana päihteiden käyttö alottaa ja mitä runsaampaa ja mitä runsaampaa se on, sitä todennäköisemmin nuori kärsii myös mielenterveyden ongelmista. Yleisemmin nämä ongelmat ovat käytös- tai ahdistuneisuushäiriöitä. (emt., 2007, 6-8.)

Useiden tutkimusten mukaan päihteiden käytöltä suojaavat tekijät ovat vahvimmin perheeseen liittyviä (mm. Niemelä 2009, 50–51; Lepistö ym. 2006, 2332; Ghodse 2004, 8). Haastatelluista kuitenkin vain kaksi toi tarinoissaan esille perhetaustaansa liittyvät ongelmat ja kaksi puolestaan korosti eheää ja hyvää lapsuuden perhettään. Näiden lisäksi muissakin haastatteluissa sivuttiin perheeseen liittyviä tekijöitä, mutta niihin mahdollisesti liittyvää problematiikkaa kuvailtiin hyvin vähän. Kuitenkin hyviä perhesuhteitaan kuvailleet haastatellut toivat esille, etteivät heidän vanhempansa olleet puuttuneet alaikäisten nuorten päihteiden käyttöön, vaikka jälkepäin keskusteluissa on ilmennyt vanhempien epäilleen päihteiden käyttöä nuorten kohdalla. Tutkimusten mukaan (mm. Metso, Ahlström, Huhtanen, Leppänen & Pietilä 2009; Luopa ym. 2014) perheentekijöillä on vahva yhteys nuorten päihteiden käyttöön. Ydinperheiden lasten päihteiden käyttö on vähäisempää kuin yksin-

huoltajien lasten. Myös vanhempien kiinnostus ja kontrolli lastensa tekemisiä kohtaan ovat yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön. Mikäli vanhemmat tietävät missä ja kenen kanssa nuoret viettävät vapaa-aikaansa, on nuoren päihteiden käyttö tällöin vähäisempää. (Metso ym. 33–34.)

6.4 Kulttuuriset ympäristöt

Haastatellut kuvailivat tarinoissaan huumeiden käytön erilaisia kulttuureja, joihin he oman huumeiden käyttönsä liittivät. Sosiaali- ja terveysministeriön Nuorten huumeiden käytön ehkäisytoimikunnan mietintö (2000) on määritellyt nuorten huumeiden käytön kahteen malliin, syrjäytymismalliin ja nuorisokulttuuriseen malliin. Haastateltujeni tarinoista ilmeni heidän huumeiden käyttönsä alaikäisinä liittyneen molempiin edellä mainituista malleista. Osittain nämä mallit limittyivät, eikä jokaisen kohdalla ollut aivan yksiselitteistä kumpaan huumeiden käytön kulttuuriin he ensisijaisesti sijoittuisivat. Kaksi haastateltua, jotka toivat perhetaustansa hankaluudet esille, sijoittuvat selkeämmin huumeiden käytön syrjäytymismallin mukaiseen kulttuuriin.

Seppälän ja Mikkolan (2004, 47, 54) mukaan huumeet liittyvät aina jollakin tavalla nuoriso- tai juhlimiskulttuureihin. Seppälä (2003, 38–45) luokittelee tarkemmin huumeiden käyttäjiä käyttötapojen ja -kulttuurien mukaan. Haastatellut kuvailivat näitä kulttuureja kertomuksissaan päihdeurastaan, jonka alkuvaiheessa kulttuurinen positio oli ollut yhtä lukuun ottamatta kaikilla haastatelluilla kannabiksen käyttökulttuurissa. Tässä käyttökulttuurissa on ominaista sen sosiaalinen merkitys ja näin ollen se on vahvasti kytköksissä taustatekijöissä esille tuotuun kaveripiiriin merkitykseen. Toisaalta kannabiksen käyttökulttuuri saattaa koota yhteen hyvin erilaisista taustoista tulevia henkilöitä ja luoda heidän välilleen yhteyksiä. (vrt. Kekoni 2007, 121.) Haastateltujen kertomuksista ilmeni kannabiksen käytön olleen tiiviisti tietyn yhteisön oma asia, joka haluttiin pitää ulkopuolisilta salassa. Kuitenkin tällaiseen yhteisöön sai liittyä henkilöt, jotka jakoivat kiinnostuksen kannabista kohtaan.

Kannabiksen käyttökulttuuriin kiinnittymisen jälkeen haastatellut olivat siirtyneet siitä joko viihdekäyttökulttuuriin tai suonensisäiseen käyttöön ja riippuvuusalakulttuureihin sekä yhden haastatellun kohdalla lisäksi psykedelialakulttuuriin (vrt. Seppälä 2003). Myös sekakäyttökulttuuri ilmeni haastateltujen tarinoissa voimakkaana, limittyen lähes kaikkiin muihin käyttökulttuureihin. Myös sekakäyttö voidaan luokitella omaksi käyttökulttuurikseen (vrt. emt., 43), jossa riippuvuus ei välttämättä ole muodostunut tiettyihin päihteisiin vaan enemmänkin niistä saataviin kokemuksiin. Haastatellut kuvailivatkin sitä, ettei käytetyllä päihteellä ollut niinkään merkitystä kuin sillä, että saa ”pään sekaisin”.

Viihdekäyttökulttuurissa huumeiden käyttö liittyy hauskanpitoon ja ajoittuu usein viikonloppuihin. Tällöin tavallinen arkielämä mahdollistuu koulun käynnin tai työn parissa. Osalle viihdekäyttökulttuuriin sijoittuvista muodostuu kuitenkin riippuvuus, jolloin huumeiden käytön kulttuurinen positio siirtyy riippuvuusalakulttuuriin. (Seppälä 2003, 40–41.) Haastatelluista kaksi kertoi selkeimmin tarinassaan viihdekäyttökulttuurista heidän huumeiden käyttönsä vaiheissa. Kuten tälle kulttuurille on ominaista, myös he olivat ajatelleet pysyttyvänsä ainoastaan tämän kaltaisessa huumeiden käytössä. Kuitenkin addiktio kehittyi niin voimakkaaksi, että kulttuurinen positio siirtyi heidän kohdallaan riippuvuusalakulttuuriin.

Haastatellut kertoivat riippuvuusalakulttuurin ja suonensisäisen kulttuurin elämismaailmoista siitä näkökulmasta, johon olivat alaikäisinä liittyneet. Kuvaukset saivat hyvin synkkiä piirteitä liittyen muun muassa väkivaltaan ja rikoksiin. Riippuvuusalakulttuuria kuvailtiin narkomaanikulttuuriksi, jonka sisältöä ei voi täysin ymmärtää kukaan, jos ei koe sitä itse. Toisaalta tällaiseen kulttuuriin liittyminen nähtiin aluksi myös positiivisena yhteisöllisyyden ilmentymänä, jolloin se ei näyttäytynyt haastatelluille negatiivisessa valossa. Seppälä (2003, 41–42) kuvaileekin riippuvuusalakulttuurissa olevan aivan omanlaisensa maailma, jossa on oma sosiaalinen hierarkia.

6.5 Interventiot ja niiden välttely

Yhtenä teemana tarinoissaan haastatellut nostivat esille huumeiden käyttöön liittyvän salailun ja piilottelun. Huumeiden käytön alkuvaiheessa salailu koettiin tärkeäksi ja huumeiden käyttö haluttiin pitää visusti salassa aikuisilta. Salailuun vaikutti eniten pelko huumeiden käytön julkitulemisen seurauksista, sanktioista. Haastatelluista valtaosa asui ja eli oman perheensä kanssa huumeiden käytön alkaessa. Vaikka huumeiden käyttö oli osalla muuttunut pian hyvinkin julkiseksi, pyrittiin se pitämään silti salassa omilta vanhemmilta. Haastateltujen tarinoista tuli esille toisaalta halu suojella omia vanhempia siltä tiedolta, että heidän lapsensa käyttää huumeita ja toisaalta salailu liittyen siihen käsitykseen, että huumeiden käyttö on harmitonta ja ilmitullessaan siitä voisi olla kohtuuttomia seurauksia. Osa haastatelluista toi esille, että jälkikäteen keskusteluissa vanhempien kanssa on selvinnyt vanhempien epäilleen lapsensa huumeiden käyttöä, mutta asiaa ei ole otettu puheeksi.

Pelko tuomitsemisesta tai sanktioista sai osan haastatelluista jatkamaan huumeiden käytön salaamista vielä siinäkin vaiheessa, kun he olisivat jo toivoneet apua käytöstä irtaantumiseen. Toisaalta osa haastatelluista kertoi käyttäneensä huumeita hyvinkin avoimesti ja ollut päihtyneenä esimerkiksi koulussa, eikä heidän huumeiden käyttöönsä oltu tästä huolimatta huomattu. Ammattilaisten suhtautumisessa huumeita käyttävään nuoreen saattaa olla vaihtelua työntekijän mukaan. Ammatillaiset saattavat myös omata joitain ennakkoluuloja, eikä suhtautuminen välttämättä ole objektiivista. Työntekijän suhtautumiseen voivat vaikuttaa niin työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet kuten pelko tai moralismi, tai ennakkokäsitykset päihdeongelmasta ja sen hoidosta. (Nuorten päihdeongelmien kohtaaminen 2000, 15–16, 53.) Tutkimusten (mm. Pirkola ym. 2007, 19) mukaan nuoren hoitoon motivoitumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää luoda heti alkuvaiheessa, ensimmäisen intervention suorittajan taholta motivoiva ja luottamukseen perustuva suhde nuoreen, jolloin myöhemmilläkin interventioilla voi olla merkittävämpiä vaikutuksia.

Haastatelluista kahdella oli kokemusta lastensuojelun interventioista ja toisella heistä oli kokemus myös nuorten päihdeavohoidosta. Nämä kaksi haastateltua olivat myös samat, jotka toivat esille perhetaustansa merkityksen päihdeiden käytön aloittamisen syissä. Tä-

män lisäksi yhdellä haastatellulla oli lyhyt kokemus päihdehuollon avohoidon asiakkuudesta. Yleisesti ottaen interventiot liittyen haastateltujen huumeiden käyttöön olivat harvassa. Haastatteluissa ilmeni usean kohdalla huumeiden käytön pysyneen salassa aikuisilta, jolloin interventioitakaan ei luonnollisesti oltu tehty.

Ne haastatellut, joilla oli kokemusta interventioista, toivat esille ammattihenkilöiden suhtautumista heihin alaikäisinä huumeiden käyttäjinä. Suhtautuminen oli koettu melko tuomitsevana ja määräälevänä. Haastatellut olisivat kuitenkin toivoneet enemmän ymmärtävää ja motivoivaa suhtautumista, ja he ajattelivat, että tämän kaltainen suhtautuminen olisi saattanut olla tuloksellisempaa ainakin intervention suorittajan näkökulmasta. Myös Nelson (2012, 50) muistuttaa luottamuksen luomisen tärkeydestä ja siitä, että nuorta tulisi todella kuulla ja kuunnella. Luottamuksellisen suhteen luominen vie aikaa, mutta työskentely on tuloksellisempaa, mikäli työntekijä suhtautuu nuoreen tuomitsematta ja vahvistaa nuorta itseään muutokseen (emt., 50–51). Interventioiden suorittajien positioita pohdittiin myös haastatteluissa ja haastatellut olisivat nyt jälkikäteen toivoneet, että heidän huumeidenkäyttönsä olisi puuttunut sellainen henkilö, jolla olisi ollut omaa taustaa ja kokemusta huumeista. Kokemusasiantuntijoiden käyttöä nuorten huumeiden käyttöön puuttumisessa ehdotettiin tehtäväksi yhdessä ammatillisen puuttumisen kanssa.

Kahden haastatellun kokemukset lastensuojelun laitossijoituksista ja kahden muun haastatellun kertomukset kuulemansa perusteella lastensuojelun laitossijoituksista saivat yksinomaan negatiivisia merkityksiä. Haastateltujen mukaan laitossijoituksilla ei ollut pystytty vastaamaan nuorten tarpeisiin, eikä esimerkiksi huumeiden käyttö ollut loppunut tai vähentynyt sijoitusten myötä. Sen sijaan sijoitusten nähtiin osittain toimineen tarkoitustaan vasten jopa lisäten ongelmakäyttäytymistä nuorten kohdalla. Toisin kuin Virokannaksen (2004) tutkimuksessa, tämän tutkimuksen haastatellut eivät antaneet huumeseuiloille suuria merkityksiä. Kaksi haastateltua mainitsi seuiloista sijoituksistaan puhuessa ja seuilat liitettiin osaksi interventioita ja kontrollia ilman erityisiä merkityksiä.

Laitossijoitusten sijasta haastatellut toivoivat vaihtoehtoisia puuttumiskeinoja nuorten huumeiden käyttöön. Mikäli laitossijoitukselle ei olisi vaihtoehtoa, nosti yksi haastateltu

esille mahdollisuuden huumeita käyttävän nuoren integroituun sijoitukseen mahdollisen vieroitusjakson jälkeen, jolloin epäsuotuisalta ryhmäytymiseltä voisi ainakin osittain välttyä. Pirkola ym. (2007) kirjoittavat, että koska päihteitä käyttävillä nuorilla on usein myös muita ongelmia, tulisi päihteitä käyttävän nuoren hoidossa tehdä tiiviitä yhteistyötä päihdehuollon, nuorisopsykiatrian, lastensuojelun ja koulun oppilashuollon kanssa sekä tiivistä yhteistyötä nuoren perheen kanssa. Ilman tiivistä yhteistyötä voi olla vaarana, että mikään yksikkö ei ota vastuuta nuoren hoidosta jolloin nuori jää kokonaan ilman tarvitsemaansa hoitoa. (emt. 18–19.)

Kattavaa suomalaista tutkimusta päihteitä käyttävän nuoren lastensuojelusijoituksista on vaikea löytää. Ylipäätään suomalainen lastensuojelututkimus on verrattain ohutta, tai yksikkö- tai ongelmakeskeistä raportointia, kuten myös Tarja Heino ja Marianne Johnson (2010, 269–270) toteavat lastensuojelun tutkimusta koskevassa artikkelissaan, jossa he ovat koonneet kansainvälisiä tutkimuksia huostaanotettujen lasten ja nuorten selviytymisestä. Tutkimuksissa todetaan melko yksimielisesti, vaikkakaan tutkimukset eivät ole keskenään täysin vertailukelpoisia, että interventioilla on ollut melko heikot vaikutukset. (emt., 271).

Kansainvälisesti lastensuojelulaitoksissa asuvien nuoren päihteiden käyttöä on tutkittu enemmän. Esimerkiksi Thomas P. McDonald, E. Susana Mariscal, Yueqi Yan sekä Jody Brook (2014) kirjoittavat amerikkalaistutkimuksesta, jonka mukaan huostaanotetut nuoret käyttävät alkoholia ja huumeita todennäköisemmin kuin ne nuoret, jotka eivät ole huostaanotettuja. Myös lapsina tai nuorina huostaanotetut käyttävät aikuistuttuaan todennäköisemmin huumeita ja kärsivät päihdehäiriöistä kuin sellaiset lapset ja nuoret, joita ei ole huostaanotettu. (McDonald ym. 2014, 262, 267–268.) Wendy Whiting Blome, Joseph Shields ja Mary Jeanne Verdick (2009) tuovat myös esille lastensuojelusijoitusten ja nuorten päihteiden käytön välisen yhteyden. Lastensuojelulaitokseen sijoitetulla nuorella on yleensä taustallaan myös negatiivisia kokemuksia lapsuudestaan, jotka tutkimusten mukaan lisäävät riskiä huumeiden kokeilemiseen. Nuorten huumeiden käyttäjien hoidossa tulisikin ottaa entistä enemmän huomioon lapsuuden aikaiset negatiiviset kokemukset eikä keskittyä ainoastaan huumeiden käytön lopettamiseen, koska todennäköisesti huumeiden käyttö on oire jostakin muusta ongelmasta. Ennalta ehkäisevästä näkökulmasta tulisi myös

huomioida, että tutkimusten mukaan runsaasti päihteitä käyttävien vanhempien lapset ovat suuremmassa riskissä päihteiden käytön aloittamisen suhteen kuin ne nuoret, joiden vanhemmilla ei ole haitallista päihteiden käyttöä. (emt., 258, 269.)

6.6 Uudenaista valistusta

Jokainen haastateltu otti kertomuksissaan esille huumevalistuksen, vaikka en siitä erikseen kysynyt heiltä. Tätä en ollut myöskään huomioinut taustateoriassa. Haastatellut liittivät huumevalistuksen osaksi interventioita, ennaltaehkäisevässä mielessä. Nykyisen kaltainen, viranomais- tai työntekijälähtöinen huumevalistus koettiin toimimattomana ja sen tilalle ehdotettiin esimerkiksi kokemusasiantuntijoiden antamaa huumevalistusta. Tätä haastatellut perustelivat sillä, että ollessaan itse nuoria, ei ammattihenkilöstön pitämä huumevalistus tuntunut uskottavalta ja osa oli kokenut valistuksen kääntyvän itseään vastaan, kuten interventioidenkin. Kokemusasiantuntijoiden antamaa valistusta perusteltiinkin nimenomaan uskottavuudella. Hautamäen (1996, 35–37) mukaan nykyisessä jälkimodernissa yhteiskunnassa elävä ihminen haluaakin monesti pohjata tiedon omiin kokemuksiinsa ja myös huumevalistuksessa varsinkin huumeiden käyttäjät luottavat enemmän kokemuseräiseen tietoon.

Huumevalistuksesta on tehty tutkimuksia ja niissä on pohdittu valistuksen toimivuutta ja sen sisältämiä riskejä ja hyötyjä. Esimerkiksi Markku Soikkeli, Mikko Salasuo, Anne Puuronen & Matti Piispa (2015) kirjoittavat huumevalistuksen hyödyllisyydestä kiisteltäneen ja toista vuosikymmentä. Tutkimusten mukaan valistus ei välttämättä tue tavoitetta päihteiden käytön vähenemisestä, mutta valistuksella pyritäänkin vaikuttamaan yleiseen mieliteeseen päihteistä ja näin ollen pitkällä aikavälillä vaikuttaa myös päihteiden käytön vähenemiseen. (Soikkeli ym. 2015, 75.) Yleinen käsitys päihdevalistuksesta on ollut se, että se on kallista ja tehotonta. Kuitenkin on osoitettu, että nuoriin kohdennetulla valistuksella on saatu aikaan sekä asenne- että käyttäytymismuutoksia. Päihdevalistukselle on asetettu tavoitteeksi myöhäistää päihteiden käytön aloittamisikää, koska varhain aloitettu päihteiden käyttö on nuorille haitallisempaa ja altistaa helpommin riippuvuuden syntymiselle. (emt., 36–37.) Kari Pylkkäsen (1992) mukaan toimiva huumevalistus puolestaan on sellaista, jossa valistajalla itsellään ei ole minkäänlaista suhtautumista huumeisiin, ei negatiivista

eikä positiivista. Mikäli huumevalistusta pitäisi esimerkiksi entinen huumeiden käyttäjä, voisi vaarana olla, että valistaja antaa nuorille samaistumiskohteen (emt., 82).

Pylkkäsen (1992) kirjoittama on suuressa ristiriidassa tutkimukseni tulokseen huumevalistukseen liittyen. Tärkeää huumevalistuksen suhteen lienee se, että toteutti sitä sitten mikä taho hyvänsä, on pidettävä huoli siitä, ettei huumeista anneta liian positiivista kuvaa eikä toisaalta pelotella niistä liikaa, vaan toteutettavan huumevalistuksen tulisi olla mahdollisimman uskottavaa ja ehdottoman totuudenmukaista. Soikkeli (2002, 42) tuo esille, että koska nuoret eivät ole heterogeeninen ryhmä, ei valistuskaan voi olla van yhdenlaista, vaan sen tulee olla kohdennettua.

Myös Salasuo (2004) toteaa, että huumevalistuksen tulisi olla enemmän eri kohderyhmiin painottuvaa sen mukaisesti, mikä on nuoren kokemus ja suhtautuminen huumeisiin. Huumevalistuksen tulisi noudattaa sitä jaottelua, joka liittyy huumeiden käytön ilmenemiseen, koska jokaisessa käyttöryhmässä riskit ovat erilaisia. Näin ollen yhdenmukainen valistus kaikille ryhmille ei välttämättä kohtaa kuuliijaansa. (emt.) Ongelmana käyttökulttuurin mukaan kohdennetussa valistuksessa voi kuitenkin olla se, kuinka varsinkin nuoret huumeiden käyttäjät tavoitetaan huumeiden käyttöön liittyvän salailun vuoksi.

7 POHDINTA

Kirjoittaessani tämän tutkimuksen analyysia ja tuloksia, mediassa oli lähes päivittäin uutisointia liittyen nuorten huumeiden käyttöön. Suuren palstatilan sai Terveiden ja hyvinvointilaitoksen julkaisema tutkimus, jonka mukaan nuorten asenteet kannabista kohtaan ovat lieventyneet entisestään ja suomalaisten nuorten aikuisten kohdalla huumeiden käyttö on jo kolme prosenttiyksikköä Euroopan keskitasoa korkeammalla (Hakkarainen, Karjalainen, Ojajärvi & Salasuo 2015.) Tämän lisäksi A-klinikkasäätiön ylilääkäri Kaarlo Simojoki (Helsingin Sanomat 5.9.2015) otti kantaa siihen, kuinka päihteistä tulisi puhua nuorten kanssa syyllistämättä heitä sekä huomioida huumeiden erilaiset käyttökulttuurit ehkäisytyössä. Tyytyväisenä sain todeta tutkimukseni olevan nyt yhteiskunnallisen keskustelun kannalta hyvin ajankohtainen.

Koen tämän tutkimuksen onnistuneen vastaamaan tutkimuskysymykseeni ja antaneen hyvän läpileikkauksen nuorten huumeiden käytöstä, vaikkakaan se ei voi antaa täysin kattavaa ja yleistettävää vastausta haastateltavien suhteellisen pienen lukumäärän vuoksi. Haastateltujen tarinat olivat kuitenkin mielestäni toisiinsa nähden yllättävän samankaltaisia, siitäkkin huolimatta, että haastateltujen keskinäinen ikäero oli suurimmillaan yli kaksikymmentä vuotta. Haastattelukokemus oli minulle positiivinen ja sain myös positiivista palautetta haastatelluilta siitä, että ensinnäkin heidän ajatuksiaan halutaan kuulla ja toiseksi siitä, että he saivat itse kertoa omaa tarinaansa ilman ”kuulustelua”. Olen myös itse kiitollinen haastatelluille, kun he antoivat tarinansa käyttööni tätä tutkimusta varten. Koen taustateoriani ja metodologisten lähtökohtien toimineen hyvin tässä tutkimuksessa ja varsinkin hermeneuttiseen ajatteluun perustuva asioiden uudelleen oivaltaminen ja ymmärtäminen auttoivat minua syventymään uudestaan ja uudestaan aineistoon ja muodostamaan sitä kautta tulkintoja.

Tutkimukseni tärkeimmät tulokset liittyvät interventioihin ja hoitoon sekä valistukseen nuorten huumeiden käyttäjien kohdalla. Haastatteluissa ja analyysissä tuli yllättävän yksimielisesti esille se näkemys, ettei nykyinen käytäntö esimerkiksi huumevalistuksessa toimi haastateltujen mielestä. Myös nykyisenlaisen ammattimaisen työotteen rinnalle toivottiin kokemusasiantuntijaperustaista työskentelyä. Lisäksi ammattilaisten asenteissa toivottiin

muutosta kohti entistä ymmärtävämpää ja motivoivampaa työtapaa. Tämän lisäksi lastensuojelunlaitoshoidon ei nähty vastaavan tarpeeseen päihteitä käyttävän nuorten kohdalla, vaan sen tilalle toivottiin jotakin muuta.

Haastatellut nostivat esille kokemustensa pohjalta muutosehdotuksia huumeita käyttävien nuorten kanssa tehtävässä työssä ja koen niiden olevan kehityskelpoisia ehdotuksia. Vaikka päihdetyössä on perinteisesti käytetty kokemusasiantuntijuutta ammatillisen työn rinnalla, ei sitä ehkä nuorten huumeiden käyttäjien kohdalla ole vielä kokeiltu kovinkaan laajasti tai systemaattisesti. Varsinkaan kuntatasolla tämän kaltainen toiminta ei ole ilmeisen yleistä, vaikka joidenkin järjestöjen toimesta koulutetaan kokemusasiantuntijoita myös kohdennetusti nuorten kanssa tehtävään työhön (esim. YAD Youth Against Drugs Ry). Myös kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen ehkäisevässä valistustyössä voisi olla kokeilemisen arvoista, varsinkin, jos huumevalistusta toteutettaisiin enemmän kohdennetusti eri ryhmille, kuten aiemmin toin esille myös Salasuon (2004) ehdottaneen.

Haastateltujen tarinoissa interventiot olivat harvassa. Interventiot, joita oli tehty, olivat lähinnä lastensuojelun tekemiä. Suomessa nuorten päihdehoito laitoksissa onkin pitkälti lastensuojelun vastuulla. Vaikka tässä tutkimuksessa haastatellut toivat esille laitoshoidon heikkoa vaikuttavuutta huumeita käyttävän nuorten hoidossa, ei tästä voi tehdä yleisiä päätelmiä lastensuojelun laitoshoitoon liittyen. On tärkeää muistaa, että haastatelluista saatu tieto pohjautuu yksilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. Kuitenkin omat kokemukseni työstä päihteitä käyttävien nuorten kohdalla ovat haastateltujen kokemusten kanssa melko samansuuntaisia; päihteitä käyttävän nuoren laitossijoituksella harvemmin saavutetaan hyviä tuloksia, siten että nuoren päihteiden käyttö ja siitä seuraavat muut ongelmat vähenisivät tai loppuisivat. Toisaalta päihteitä käyttävän nuoren sijoittaminen lastensuojelulaitokseen voi antaa nuorelle edes lyhyenkin kokemuksen selvin päin olemisesta, jollaista ei ehkä muuten tulisi. Suomessa ei välttämättä ole kovinkaan montaa sellaista lastensuojelulaitosta, jossa olisi systemaattiset hoitostrategiat päihteitä käyttävän nuoren hoitoon. Työni kautta minulle on näyttäytynyt, että valitettavasti varsinkin huumeita käyttävän nuoren kohdalla lastensuojelulaitokset tuntuvat usein, vaikka ei tietenkään aina, toimivan vain paikkoina, johon nuoria ”säilötään” odottamaan täysi-ikäistymistä. Myös laitoksista toiseen siirtely tuntuu yleiseltä päihteitä käyttävän nuoren kohdalla.

Niiden haastateltujen kohdalla, jossa lastensuojelun interventioihin oli päädytty, oli taustalla myös perheeseen liittyviä tekijöitä, jotka ovat saattaneet vaikuttaa lastensuojeluasiakkuuden syntymiseen. Olisiko heidänkin huumeiden käyttönsä pysynyt salassa mikäli asiat olisivat muilta osin olleet kunnossa? Tutkimuksessa huumeiden käytön salailu ja piilottelu eivät näyttäneet kovinkaan vaikealta, joten herää kysymys, millä keinoilla nuoren huumeiden käytön tunnistettavuutta saisi lisättyä. Nuoren huumeiden käyttöön puuttuminenhan on mahdotonta, jos se ei edes tule ilmi. Haastatellut toivat myös esille, ettei apua nuorena olisi välttämättä otettu vastaan kuin pakotettuna. Tämänkin vuoksi vaikuttava puuttuminen alaikäisen nuoren huumeiden käyttöön voi olla erityisen vaikeaa. Mitkä olisivat ne keinot ja työmenetelmät, joilla nuorten päihteiden käyttöön pystyttäisiin puuttumaan tehokkaasti? Tai mikä olisi oikea taho puuttumaan nuoren päihteiden käyttöön? Avainasemassa lienee mahdollisimman varhainen puuttuminen lasten, nuorten ja perheiden ongelmiin, jotta päihdeongelmia ei pääsisi nuorille edes syntymään, eikä interventioiden tarvitsisi tällöin olla lastensuojelun tekemiä. Tämän kaltainen ideaalitalanne kuulostaa kuitenkin käytännössä lähes mahdottomalta. Ammattilaisten asenteissa huumeiden käyttöön ja käyttäjiin liittyen saattaa olla korjattavaa ja tämän tutkimuksen perusteella puuttuminen tulisi tehdä rohkeasti ottamalla epäilyt puheeksi siellä missä nuoria kohdataan, mutta välttää kuitenkin syyttelyä ja tuomitsemista.

Lastensuojelun sijoitusten vaikuttavuutta tai tehokkuutta päihteitä käyttävien nuorten kohdalla ei ole Suomessa tutkittu, joten olisi mielenkiintoista saada laajaa tutkimustietoa lastensuojelun sijoitusten vaikutuksista ja sijoitusten aikaisista hoitokäytänteistä ja niiden tuloksellisuudesta tämän kohderyhmän kohdalla. Olisiko mahdollisesti hyödynnettävissä joitain toisenlaisia hoito- tai sijoitusmuotoja, joilla nuorten huumeiden käyttöön pystyttäisiin puuttumaan tehokkaammin kuin nykyisin? Viitaten Heinon ja Johnsonin (2010, 271) tutkimuskoosteessa todettuun interventioiden yleiseen heikkoon vaikuttavuuteen herää kysymys olisiko aika kehittää uudenlaista mallia päihteitä käyttävien nuorten epäsuotuisaan käyttäytymiseen puuttumiseen? Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe voisi olla myös toisenlainen lähestyminen aiheeseen tutkimalla esimerkiksi nuorten päihdehoitoyksiköiden, niin avo- kuin laitoshoidonkin, työntekijöiden tai lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsityksiä huumeita käyttäviin nuoriin kohdistuvista interventioista.

KIRJALLISUUS

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma. Suomentanut Vesa Raiskila. Alkuperäisteos *The Social Construction of Reality*, 1966. Helsinki: Gaudeamus.

Burr, Vivien (1995) *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.

Crome, Ilana B., McArdle, Paul, Gilvarry, Eilish & Bailey, Sue (2004) Treatment. Teoksessa Ilana Crome, Hamid Ghodse, Eilish Gilvarry & Paul, McArdle (toim.) *Young People and Substance Misuse*. Glasgow, Thornieblank: Bell & Bain Limited, 140–162.

Crome, Ilana (2004a) Psychiatric Comorbidity. Teoksessa Ilana Crome, Hamid Ghodse, Eilish Gilvarry & Paul, McArdle (toim.) *Young People and Substance Misuse*. Glasgow, Thornieblank: Bell & Bain Limited 72–84.

Crome, Ilana (2004b) The Process of Assessments, Teoksessa Ilana Crome, Hamid Ghodse, Eilish Gilvarry & Paul, McArdle (toim.) *Young People and Substance Misuse*. Glasgow, Thornieblank: Bell & Bain Limited, 129–139.

Dahl, Päivi & Hirschovits, Tanja (2002) Tästä on kyse - tietoa päihteistä. 4. uudistettu painos. YAD Youth Against Drugs ry. Helsinki: Hakapaino Oy.

Fröjd, Sari, Kaltiala-Heino, Riittakerttu, Ranta, Klaus, von der Pahlen, Bettina & Marttunen, Mauri (2009) Nuorten ahdistuneisuus ja päihteiden käyttö: Tietoa vanhemmille ja nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Kide / Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL): 4. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos (THL).

Ghodse Hamid (2004) Introduction. Teoksessa Ilana Crome, Hamid Ghodse, Eilish Gilvarry & Paul, McArdle (toim.) *Young People and Substance Misuse*. Glasgow, Thornieblank: Bell & Bain Limited, 1-14.

Gadamer, Hans-Georg (2004) Hermeneutiikka; Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Valikoinut ja suomentanut: Nikander, Ismo. Vastapaino: Tampere.

Hakkarainen, Pekka (2001) Huumeiden käytön sosiaaliset kehykset. Teoksessa Ritva Piisi (toim.) *Huumetyö*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 73–98.

Hakkarainen, Pekka, Karjalainen, Karoliina, Ojajärvi, Anni & Salasuo, Mikko (2015) Huumausaineiden ja kuntodopingin käyttö ja niitä koskevat mielipiteet Suomessa vuonna 2014. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(2015):4. [Verkkójulkaisu]
<<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126845/hakkarainen.pdf?sequence=4>>. 319–333. Luettu 9.9.2015.

Hautamäki, Antti (1996) Individualismi on humanismia. Teoksessa Antti Hautamäki, Eerik Lagerspetz, Juha Sihvola, Juha Siltala & Tarmo Tarkki: *Yksilö modernin murroksessa*. Gaudeamus, Helsinki, 13–44.

Heikkinen, Hannu (2007) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 142–158.

Heino, Tarja & Johnson, Marianne (2010) Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kansaneläkelaitos KELA, 266–293.

Helsingin Sanomat 5.9.2015. Lääkäri: Käyttäjien syyllistämistä luovuttava. [Verkkójulkaisu] <<http://www.hs.fi/kotimaa/a1441348201362>>. Luettu 9.9.2015.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme, Helena (2011) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hoikkala, Susanna (2011) Ratsauksia ja kusitestejä. Päihde- ja huume kontrolli lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Mirja Satka, Leena Alanen, Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino. 243–278.

Hyvärinen, Matti (2006) Kerronnallinen tutkimus. [Verkkójulkaisu] <www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf>. Luettu 16.6.2015.

Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2005) Kerronnallinen haastattelu Teoksessa Johanna Rusuniemi & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 189–222.

Hänninen, Vilma (2002) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. 5. Painos. Tampere: Tampereen yliopistopaino. <<http://acta.uta.fi/haekokoversio.php?id=2705>>. Luettu 18.6.2015.

Hänninen, Vilma (2008) Narratiivisen tutkimuksen eettiset haasteet. Teoksessa Anna-Maija Pietilä & Helena Länsimies-Antikainen (toim.) Etiikkaa monitieteisesti. Pohdintaa ja kysymyksiä. Kuopion yliopiston julkaisuja F. Yliopistotiedot 45. Kuopio. 121–137.

Jaatinen, Jaana (2000) Viattomuuden tarinoita, nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina. Raportteja 251. Helsinki: Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES).

Karma, Kai (1983) Käyttäytymistieteiden metodologian perusteet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kekoni, Taru (2007) Kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi ja siihen vastaaminen. Acta Universitatis Tamperensis 281, Tampere

Kempainen, Juha (2004) Nuorten aivot ja addiktiomuisti. Etelä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston julkaisuja 1/2004.

Koivisto, Juha (2006) Sosiaalialan näyttökeskustelu: miten sosiaalisten interventioiden vaikuttavuus osoitetaan? Janus vol. 14 (1) 2006. 53–60.

Kuparinen, Anniina (2014) Kirjallisuuskatsaus nuorten huumeiden käytöstä. Kandidaatin tutkielma. Julkaisematon lähde. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Kuussaari, Kristiina (2005) Näkemysten kirjo, sirpaloitunut tieto. Terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja nuorisotoimen työntekijöiden käsityksiä huumeiden käyttäjien palvelujärjestelmästä. Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES). Tutkimuksia 155. Vaajakoski: Gummerus Oy.

Laine, Timo (2007) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lepistö, Jaana (2005) Nuorten päihdehäiriöiden hoito. Teoksessa Raitasalo, Kirsimarja, Alho, Hannu, Lindeman, Julia, Roine, Risto & Tigerstedt Christoffer (toim.) Tommi 2005: Alkoholi- ja huumeetutkimuksen vuosikirja 2005. Alkoholi- ja huumeetutkijainseura.

Lindqvist, Martti, Virokannas, Elina & Voutilainen, Paavo (2001) Huumeetestauksen etiikka. Teoksessa Ritva Piisi (toim.) Huumetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 99–105.

Luopa, Pauliina, Kivimäki, Hanne, Matikka, Anni, Vilkki, Suvi, Jokela, Jukka, Laukkari, Essi & Paananen, Reija (2014) Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000–2013 – Koulu-terveyskyselyn tulokset. Raportti 2014_025. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

McArdle, Paul & MacLeod, John (2004) Determinants of substance misuse. Teoksessa Ilana Crome, Hamid Ghodse, Eilish Gilvarry & Paul, McArdle (toim.) Young People and Substance Misuse. Glasgow, Thornieblank: Bell & Bain Limited, 51–61.

McDonald, Thomas P., Mariscal, Susana, Yan, Yueqi & Brook, Jody (2014) Substance Use and Abuse for Youths in Foster Care: Results From the Communities That Care Normative Database. Journal of Adolescence and Child Substance Abuse. Volume 23, Issue 4. Taylor & Francis Group, LLC.

Metso, Leena, Ahlström, Salme, Huhtanne, Petri, Leppänen, Minna & Pietilä, Eija (2009) Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet. Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2010. Raportti 17. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL).

MTV-Uutiset (2012) Huumeidenkäyttö näkyy katukuvassa - piikitystä keskellä Helsinkiä. [Verkojulkaisu] <<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/huumeidenkaytto-nakyy-katukuvassa---piikitysta-keskella-helsinki--/1886058>>. Luettu 14.6.2015.

Muisener, Philip P. (1994) Understanding And Treating Adolescent Substance Abuse. SAGE Publications, Inc.

Nelson, Anna (2012) Social Work with Substance Users. Los Angeles : SAGE Publications Ltd. 2012

Niemelä, Solja (2009) Nuorten päihdeongelmien ehkäisy ja hoito. Teoksessa Tammi, Tuukka & Aalto, Mauri & Koski-Jännes, Anja (toim.) Irti päihdeongelmista. Tutkimuksia hoidon ja ehkäisyntä menetelmistä. Helsinki: Edita, 49–73

Nuorten huumeiden käytön ehkäisyytoimikunnan mietintö (2000) Komiteamietintö 2000:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Nuorten päihdeongelmien kohtaaminen. Työkirja ammattiauttajille. 2000. Sosiimedia Oy. Toinen korjattu painos. Alkuperäisteoksen suomenkielinen versio. (Adolescent development workbook. Youth & drugs unit 1. Toronto Canada 1991.).

Paylor, Ian, Wilson, Alison & Measham, Fiona (2012) Social Work and Drug Use. Maidenhead : McGraw-Hill Education.

Perälä, Jussi & Kainulainen, Heini & Tammi, Tuukka (2012) Helsinkiläiset narkomaanit — käyttö, kulttuuri ja kontrolli. Teoksessa Salasuo, Mikko & Poikolainen, Janne & Komonen, Pauli (toim.) Katukulttuuri, Nuorisoesiintymiä 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 293–308.

Pirkola, Sami & Marttunen, Mauri (2001) Päihteitä käyttävän nuoren tahdosta riippumattoman hoidon edellytykset. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 2001;117(15):1591–1597. [Verkojulkaisu]
<http://duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&viewType=viewArticle&tunnus=duo92420&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_auth=.>. Luettu 8.6.2015.

Pirkola, Tiia & Lepistö, Jaana & Strandholm, Thea & Marttunen, Mauri (2007) Nuorten päihdehäiriöiden ja samanaikaisten muiden mielenterveyshäiriöiden arviointi ja hoito. Tietoa nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B3/2007. Helsinki: Kansanterveyslaitos (KTL).

Raitasalo Kirsimarja & Huhtanen Petri & Miekkala Mari & Ahlström Salme (2012) Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995 - 2011: ESPAD -tutkimusten tulokset. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Riessman, Catherine Kohler (2008) Narrative methods for the human sciences. Thousands Oaks: Sage Publications

Saastamoinen, Mikko (1999) Narratiivinen sosiaalipsykologia – teoriaa ja menetelmiä. Teoksessa Jari Eskola (toim.) Hegelistä Harréén, narratiivista nudistiin. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 10. 165–192.

Salasuo, Mikko (2004) Huumeet ajankuvana: huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES)

Seppälä, Pauliina (2003) Havainnot huumeista: tutkimus uusien huumeilmiöiden varhaisena tunnistajana Helsinki: Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES)

Seppälä, Pauliina & Mikkola, Tomi (2004) Huumeet Internetissä ja nuorisokulttuureissa: havaintoja huumeiden merkityksistä ja riskikäsitteistä käyttäjäpiireissä. Helsinki: Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES)

Soikkeli, Markku (2002) Miten puhua huumeista. Stakes. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Soikkeli, Markku, Salasuo, Mikko, Puuronen, Anne & Piispa, Matti (2015) Se toimii sittenkin – Kuinka päihdevalituksesta saa selvää. Verkkojulkaisu 85. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisu/se_toimii_sittenkin.pdf>. Luettu 8.9.2015.

Thombs, Dennis L. (2006) Introduction to Addictive Behaviors. New York, USA: The Guilford Press.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Varjonen, Vili, Tanhua, Hannele & Forsell, Marjatta (2014) Huumetilanne Suomessa 2013. Raportti 5/014. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL).

Virokannas, Elina (2004) Normaalin rajan molemmilla puolilla: tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES)

Whiting Blome, Wendy, Shield, Joseph & Verdick, Mary Jeanne (2009) The Association Between Foster Care and Substance Abuse Risk Factors and Treatment Outcomes: An Exploratory Secondary Analysis. Journal of Adolescence and Child Substance Abuse. Volume 18, Issue 3. Taylor & Francis Group, LLC.

YAD Youth Against Drugs Ry (2015) Kokemusasiantuntijakoulutus nuorille aikuisille. Verkkosivusto. <<http://www.yad.fi/yad-ry/projektit/kokemusasiantuntijuus-ehkaisevassa-huumetyyossa/>>. Luettu 9.9.2015

YLE-uutiset (2013) Nuorimmat huumeidenkäyttäjät 13-vuotiaita. 18.3.2013. [Verkkójulkaisu] <http://yle.fi/uutiset/nuorimmat_huumeidenkayttajat_13-vuotiaita/6539958>. Luettu 18.10.2015.

LIITTEET

Liite 1. HAASTATTELUPYYNTÖ

Hei!

Olen sosiaalityön opiskelija Jyväskylän yliopistosta, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksesta ja olen tekemässä pro gradu- tutkielmaa nuorten huumeiden käytöstä alaikäisenä.

Jos olet aloittanut huumeiden käytön alaikäisenä, haluaisin kuulla tarinasi!

Haastattelu on hyvin vapaamuotoinen ja se kestää noin tunnin. Haastattelun aiheet koskevat alaikäisten nuorten huumeiden käyttöä ja siihen liittyviä tekijöitä, sekä huumeiden käyttöön puuttumista nuorten kanssa työskentelevien henkilöiden taholta.

Haastattelun aikana haastateltaville tarjotaan kahvia ja pientä syötävää. Haastateltavien henkilöllisyys tulee säilymään anonyyminä niin haastatteluissa, kuin valmiissa tutkimuksessakin. Henkilöllisyytesi tai sosiaali- ja terveysneuvonnassa käyttämäsi nimimerkki ei siis tule esiin edes haastattelutilanteissa. Haastattelut nauhoitetaan niiden analysointia varten. Tallenteita ei pääse kuulemaan kukaan muu kuin tutkimuksen tekijä. Tallenteiden purkamisen jälkeen tallenteet hävitetään.

Tutkimukseen on kohdeorganisaation myöntämä tutkimuslupa.

Olen itse paikalla täällä sosiaali- ja terveysneuvonnassa sen aukioloaikoina elokuussa kolmena päivänä;

**perjantaina 7.8.,
keskiviikkona 12.8. ja
perjantaina 14.8.,**

jolloin voin haastatella sinua tai voimme sopia haastattelusta muuhun ajan-kohtaan. Mikäli kiinnostuit tai haluat lisätietoa aiheesta, voit olla minuun yhteydessä sähköpostitse an.kup@hotmail.com

Terveisin

Anniina Kuparinen
Sosiaalityön opiskelija
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Jyväskylän yliopisto

Liite 2. LYHYEMPI ILMOITUS TULEVASTA TUTKIMUKSESTA

**Oletko aloittanut huumeiden
käytön alaikäisenä?**

Haluan kuulla sinun tarinasi!

Teen sosiaalityön opiskelijana tutkimusta alaikäisten nuorten huumeiden käytöstä aikuisten huumeiden käyttäjien kertomana. Mikäli olet kiinnostunut kertomaan minulle tarinasi, haastattelisin sinua mielelläni. Olen paikalla täällä sosiaali- ja terveysneuvonnassa perjantaina 7.8., keskiviikkona 12.8. ja perjantaina 14.8., jolloin haastattelu voidaan toteuttaa tai sopia muu ajankohta sen pitämiseen. Lisätietoa tutkimuksesta löydät täältä ilmoitustaululta tai voit olla myös yhteydessä minuun sähköpostitse an.kup@hotmail.com. Haastattelun aikana haastateltaville tarjotaan kahvia ja pullaa tai muuta pientä syötävää.

Terveisin

Anniina Kuparinen

Liite 3. HAASTATTELUN RUNKO

Taustatiedot

- ikä
- sukupuoli
- siviilisääty
- koulutus

Haastattelun pääkysymys: Kerro minulle tarina itsestäsi nuorena. Minkälaista huumeiden käyttösi oli alaikäisenä?

Kertomusta tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä

- Kuvaile miten päihteiden käyttösi alkoi
- Mitä huumeita käytit alaikäisenä? Minkä ikäisenä aloitit minkäkin aineen käytön?
- Mitkä ovat ne tekijät joiden uskot vaikuttaneen huumeiden käyttösi aloittamiseen?
- Minkälainen oli sosiaalinen ympäristösi nuorena? Muuttuiko kaveripiirisi huumeiden käyttöä ennen/ sen aikana?
- Salailitko tai piilottelitko huumeiden käyttöäsi tietoisesti joiltakin?
- Epäilikö tai huomasiko joku huumeiden käyttösi?
- Puuttuiko joku huumeiden käyttöösi? Miten? Oliko puuttumisella vaikutusta huumeiden käyttöösi?
- Minkälaista puuttumista olisit toivonut huumeiden käyttöösi?

Liite 4. TAULUKKO HAASTATTELUISTA

Haastateltu	Sukupuoli	Ikäjakama	Huumeiden käytön aloitusikä	Taustatekijät	Huumeiden käytön kulttuuriset kontekstit	Kokemus interventioista alaikäisenä, paikka
H1	Mies	yli 30 v.	13 v.	kaveripiiri, kokeilunhalu	kannabiskulttuuri, riippuvuusala-kulttuuri, sekakäyttökulttuuri	Ei
H2	Nainen	alle 25 v.	14 v.	perhetausta, kaveripiiri, kokeilunhalu	riippuvuusala-kulttuuri, sekakäyttökulttuuri	Kyllä, lastensuojelu, päihdeavohoito
H3	Nainen	yli 30 v.	14 v.	psykkinen pahoinvointi	kannabiskulttuuri, viihdekäyttökulttuuri, riippuvuusala-kulttuuri	Kyllä, päihdeavohoito
H4	Mies	alle 25 v.	13 v.	kaveripiiri, kokeilunhalu	kannabiskulttuuri, riippuvuusala-kulttuuri	Ei
H5	Mies	yli 30 v.	12 v.	perhetausta, psykkinen pahoinvointi, kaveripiiri	sekakäyttökulttuuri, riippuvuusala-kulttuuri	Kyllä, lastensuojelu
H6	Mies	alle 30 v.	14 v.	kaveripiiri, kokeilunhalu	kannabiskulttuuri, sekakäyttökulttuuri, viihdekäyttökulttuuri, riippuvuusala-kulttuuri	Kyllä, poliisi
H7	Nainen	alle 25 v.	13 v.	psykkinen pahoinvointi	kannabiskulttuuri, viihdekäyttökulttuuri, sekakäyttökulttuuri, riippuvuusala-kulttuuri	Kyllä, läheinen